

20

VUOSIKERTOMUS

20

KORKEIN OIKEUS
VUOSIKERTOMUS
2020

SISÄLTÖ

- 6** Presidentin katsaus
Tatu Leppänen
- 12** Rangaistukset huumerikoksista:
aktivismia korkeimmassa oikeudessa?
Jarmo Littunen
- 20** Ihmisoikeuksiin liittyvää
korkeimman oikeuden
oikeuskäytäntöä 2020
Päivi Hirvelä
- 34** Ensimmäiset naiset korkeimman
oikeuden jäseninä
- 38** Kansliapäällikön katsaus
Wilhelm Norrman
- 44** Koronavuosi 2020
– Esittelijän näkökulma
Eeva Palaja
- 50** Teokset kertomuksen sivuilla
- 52** Ennakkoratkaisupyyntö
Euroopan unionin
tuomioistuimelle
- 54** Overview by the President
Tatu Leppänen
- 60** Annetut lausunnot
- 62** Tilastot / Statistics
- 68** Henkilökunta 31.12.2020

korkeinoikeus.fi @korkein_oikeus

Valokuvat **Anton Sucksdorff**
Ulkoasu **Dog Design**

PRESIDENTIN KATSAUS

Viime vuosi 2020 oli ensimmäinen kokonainen kalenteri-
vuosi, jonka sain toimia korkeimman oikeuden presidentin
tehtävässä. Kukaapa olisi vuoden alkaessa voinut tietää, että
vuosi jää historiaan koronaviruksen aiheuttaman maailman-
laajuisen pandemian vuotena. Koronapandemia leimasi väistämättä
muun yhteiskunnan tavoin myös korkeimman oikeuden toimintaa
vuonna 2020.

Tilanteen vakavuuden paljastuttua korkeimman oikeuden toimin-
ta jouduttiin maaliskuussa järjestämään hyvin nopeasti monelta osin
uudelleen. Korkeimpaan oikeuteen perustettiin kaksi valmiusryhmää,
joista toinen keskittyi työnteon yleisiin järjestelyihin ja toinen lain-
käytön järjestelyihin. Perusajatuksena on ollut työskentelyn jatku-
vuuden turvaaminen siten, että koronatilanteen ja yleisen ohjeistuk-
sen kehittymistä seurataan jatkuvasti ja sen mukaisesti sopeutetaan
joustavasti omaa ohjeistusta ja toimintaa. Tämän mukaisesti korona-
järjestelyjä voitiin kevään vaikean jakson jälkeen kesäkaudella
väljentää, kunnes tilanne syksyllä hankaloitui uudelleen.

Korkeimman oikeuden työskentely on näissä vaikeissa olosuhteissa
onnistunut vuoden kuluessa varsin hyvin. Korkeimman oikeuden
yleensä kirjallinen oikeudenkäyntimenettely on antanut tähän hyvät
edellytykset verrattuna käräjäoikeuksiin ja hovioikeuksiin, joissa
suullisten pääkäsittelyjen järjestäminen kohtasi erityisesti keväällä
suuria vaikeuksia. Työntekijämme ovat siirtyneet suurelta osin etätö-

hön, mikä on vaatinut huomattavan ripeästi tapahtunutta työmenetelmien ja aineiston digitalisoimista. Esittelyistunnot on toimitettu osin etäosallistumisen avulla ja paikan päällä on noudatettu turvallisia järjestelyjä. Lisäksi suullisten käsittelyjen istuntosalia on varusteltu uudelleen. Pahimmassa vaiheessa keväällä toimitilat jouduttiin sulkemaan lähes kokonaan myös omalta henkilökunnalta viikon ajaksi.

Viime vuonna aikaansaatu tulos vastaa pitkälti normaaleja vuosia. Korkeimman oikeuden päätehtävä on toimia ennakkopäätöstuomioistuimena ja sen mukaisesti julkaista oikeuskäytäntöä ohjaavia korkeatasoisia ennakkopäätöksiä. Julkaistuja ratkaisuja on vuonna 2020 annettu tavanomaiset 101 kappaletta, eikä myöskään ratkaisujen laadusta ole havaintojeni mukaan jouduttu vaikeutuneiden työolojen vuoksi tinkimään.

Loppukeväästä 2020 käräjäoikeudet ja hovioikeudet joutuivat suurelta osin peruuttamaan suunnitellut pääkäsittelyt, mikä johti laajaan asioiden käsittelyn keskeytymiseen ja jutturuuhkiin. Käräjäoikeuksissa oli kesäkuussa enimmillään yli 6000 rikosasiaa keskeytyksessä koronaviruksen vuoksi. Tilanne on heijastunut viiveellä alentavasti myös korkeimpaan oikeuteen saapuneisiin asiamääriin, mutta ruuhkien purkamisen myötä juttutilanteen voi odottaa normalisoituvan. Viime vuonna korkeimpaan oikeuteen saapui ensimmäistä kertaa alle 2000 asiaa, yhteensä kuitenkin noin 1900 asiaa, mikä on 7 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Juttuja ratkaistiin suunnilleen vastaava määrä, ja balanssi säilyi entisellään.

Korkeimmassa oikeudessa on viime vuosina tehty määrätietoista työtä käsittelyaikojen lyhentämiseksi erityisesti valitusasioissa, joissa valituslupa on myönnetty, eikä koronavuosi ole aiheuttanut negatiivista kehitystä myöskään tässä suhteessa. Asiaratkaisujen keskimääräisessä käsittelyajassa päästiin tavoiteltuun 17,5 kuukauteen, ja valituslupien käsittelyaika pysyi hyvällä tasolla.

Aiheellinen kysymys on, onko hyvä tulos vaikeissa olosuhteissa tehty ahkerien ja vastuullisten työntekijöiden jaksamisen kustannuksella. Toimitettujen kyselyiden ja keskustelujen perusteella näin ei näyttäisi olevan. Selvää kuitenkin on, että koronatilanne on aiheuttanut meille kaikille ylimääräistä kuormitusta sekä työssä että muussa elämässä, mikä sekä työnantajan että jokaisen itsensä on syytä ottaa huomioon. Laaja etätyöhön siirtyminen on joka tapauksessa ollut työyhteisön kannalta kielteinen asia, kun työntekijöiden vapaa-muotoiset kohtaamiset ovat voimakkaasti vähentyneet.

Koronapandemia leimasi väistämättä muun yhteiskunnan tavoin myös korkeimman oikeuden toimintaa vuonna 2020.

Korkeimman oikeuden henkilökunnassa on ollut merkittävää vaihtuvuutta myös menneenä vuotena. Oikeusneuvos Asko Välimaa siirtyi Helsingin hovioikeuden presidentiksi, minkä tehtävän määräaikaisuuden seurauksena korkeimmassa oikeudessa tulee olemaan aiemmasta poiketen kaksi määräaikaista jäsentä kahden vakinaisen jäsenen työskennellessä virkavapaalla muualla.

Viime vuoden kesällä myös korkeimman oikeuden kansliapäällikkö vaihtui, kun pitkään tehtävässä toiminut Tommi Vuorialho siirtyi Helsingin hovioikeuteen, ja uutena aloitti samasta paikasta tullut Wilhelm Norrman. Vaihtuvuus on viime aikoina ollut suurinta korkeimman oikeuden esittelijäkunnan keskuudessa, kun tuomarin ura on vaikuttanut etenevän hyvin. Toivottavasti kuitenkin nuoret juristit eri tuomioistuimissa uran imusta huolimatta malttavat työskennellä riittävän pitkään kussakin paikassa, mikä hyödyttää oppimisen kannalta sekä heitä itseään että tuomioistuinlaitosta.

Koronatilanteen vuoksi kaikki vierailut ja sidosryhmätapaamiset toimitiloissamme jouduttiin peruuttamaan maaliskuun alun jälkeen. Korkeimman oikeuden 102-vuotispäivää pystyttiin kuitenkin viettämään lokakuun 1. päivänä etänä internetsivustollamme julkaistun virtuaalisen toimitilakerroksen ja videoidun puheen muodossa. Erytystä aiheutta oli tällöin juhlistaa tasa-arvoa, kun lokakuussa tuli kuluneeksi 50 vuotta korkeimman oikeuden ensimmäisen naispuolisen jäsenen, Maarit Saarni-Rytkölän nimittämisestä.

Tärkeänä uutena yhteistyökumppanina aloitti vuoden 2020 alussa tuomioistuinvirasto, jonka toiminta on lähtenyt hyvin käyntiin. Koronavirustilanne on tuonut viraston toiminnan aloittamiseen lisähaasteita, mutta toisaalta se on tuonut viraston tehtävän selkeästi esille tuomioistuinten toiminnan tukena. Uskon, että viraston rooli selkeytyy ja toiminta kehittyy edelleen tulevaisuudessa ja että yhteistyö tuomioistuinten kanssa toimii jatkossakin hyvin.

Toisin kuin julkisesta keskustelusta toisinaan voisi päätellä, suomalainen tuomioistuinlaitos toimii kansainvälisten vertailujenkin mukaan pääosin hyvin. Korjausta vaativia ongelmia on kuitenkin prosessien kestossa ja kustannuksissa erityisesti siviiliasioissa. Olen luottavainen, että tilanteeseen saadaan eri toimijoiden keskinäisellä yhteistyöllä ja vastuullisella sitoutumisella parannusta aikaan, kunhan päästään normaalioloihin ja saman pöydän ääreen keskustelemaan.

Vireillä olevista keskeisistä lainsäädännön uudistushankkeista mainittakoon tässä todistelun kuvatallentamista käräjäoikeuksissa ja

tallenteiden hyödyntämistä muutoksenhaussa koskeva hanke, joka toteutuessaan järkeistäisi suullista todistelua muutoksenhakuvaiheessa. Aineellisen lainsäädännön puolelta voidaan nostaa esiin seksuaalirikoslainsäädännön vireillä oleva kokonaisuudistus, joka olisi tervehdyttävä useiden osittaisuudistusten jälkeen.

Hyvistä yhteistyökumppaneista on tässä syytä nostaa esille myös toinen ylin tuomioistuin, korkein hallinto-oikeus, jonka kanssa käytännön yhteistyö on jatkuvaa ja toimii hyvin. Hieno esimerkki tästä oli yhteisesiintyminen presidentti Kari Kuusiniemen kanssa huhtikuussa, kun näimme tarpeelliseksi todeta yhdessä julkisuudessa, että vahva suomalainen oikeusvaltio kantaa osaltaan koronakriisijän yli ja että kriisin keskelläkin tuomioistuimiin voi luottaa. Yhteistyötä on perusteltua kehittää edelleen, esimerkiksi järjestämällä tilaisuuksia yhteisistä oikeudellisista kysymyksistä keskustelemiseksi, koronatilanteen hellitettyä.

Korkeimpien oikeuksien yhteisestä aloitteesta käynnistetty, oikeusministeriön asettama työryhmä on arvioinut tarvetta ja mahdollisuuksia kehittää yhteistyötä edelleen myös pidemmälle menevin, lainsäädännön muuttamista edellyttävien keinoin (Korkeimpien oikeuksien yhteistyön kehittäminen, OM 2020:6). Kumpikin ylin tuomioistuin on antanut työryhmän mietinnöstä lausunnon, ja uudistusten eteneminen on tätä kirjoitettaessa harkittavana. Nähtäväksi jää myös, lisääntykö ylimpien tuomioistuinten yhteistoiminta Ahvenanmaan itsehallintolain mahdollisen uudistamisen yhteydessä. Ylimmät tuomioistuimet ovat aiemmin ehdottaneet, että ne voisivat antaa lausunnon maakuntalaista yhteisessä kokoonpanossa tasavallan presidentille.

Korkein oikeus osallistuu moninaiseen ylimpien tuomioistuinten kansainväliseen yhteistyöhön, jota harjoitetaan pohjoismaisella, eurooppalaisella, kahdenvälisellä ja maapalloisella tasolla. Tämän kansainvälisen yhteistyön merkitys kasvaa jatkuvasti oikeudellisen sääntelyn kansainvälistymisen myötä. Yksi koronavirustilanteen ikävä vaikutus on ollut kansainvälisten tapaamisten peruuntuminen kokonaan pitkäksi ajaksi, mitä erilaiset etäyhteyksin tapahtuvat seminaarit eivät ole pystyneet korvaamaan. Vastaavasti esimerkiksi ylimpien tuomioistuinten tuomarivaihto Euroopan unionissa on ollut keskeytyksissä.

Demokraattinen länsimainen yhteiskuntajärjestys rakentuu kansanvaltaisuudelle ja oikeusvaltioperiaatteelle, ja enemmistövallasta

Keskeisiä oikeusvaltion takeita ovat riippumattomat tuomioistuimet ja vapaa tiedonvälitys.

huolimatta vähemmistön ja yksilöiden perus- ja ihmisoikeuksia suojellaan. Keskeisiä oikeusvaltion takeita ovat riippumattomat tuomioistuimet ja vapaa tiedonvälitys. Nämä aivan perustavanlaatuiset lähtökohdat ovat viime aikoina joutuneet uhkien kohteeksi myös Euroopassa. Kehitys osoittaa, että on oltava hereillä ja tarvittaessa puolustettava päättäväisesti demokratiaa ja oikeusvaltiota. Suomalainen oikeusvaltio on osoittanut vahvuutensa varsin hyvin myös koronakriisissä. Toivoa sopii, että oikeusvaltiosta käyty keskustelu on myös kirkastanut kuvaa tuomioistuinten merkityksestä yhteiskunnassa.

Suomessa on käyty viime vuoden aikana ajoittain vilkasta julkista keskustelua myös lainsäädännön perustuslakikontrollista. Tässä yhteydessä olen tuonut esille, että jos tuomioistuinten roolia perustuslakikontrollissa on tarpeen lisätä, siinä tulisi hyödyntää nykyisiä tuomioistuinta, eikä uuden perustuslakituomioistuimen perustamiseen ole aihetta. Luontevinta olisi vahvistaa edelleen kaikkien tuomioistuinten mahdollisuutta perustuslaillisuuden jälkikontrolliin yksittäisissä asioissa.

Tätä kirjoitettaessa vuoden 2021 alussa koronapandemia on vielä käynnissä ja alkavan vuoden näkymät ovat sen myötä osin sumuiset. Rokotusten käynnistymisen myötä toiveena on, että vuoden aikana myös korkeimman oikeuden toiminnassa päästään normaalitilanteeseen, jossa voidaan kuitenkin myös hyödyntää poikkeusvuoden aikana saatuja oppeja. Yksi kuluva vuoden teema tulee olemaan valmistautuminen uusien sähköisten asianhallintajärjestelmien käyttöönottoon sekä hallinnollisissa asioissa että lainkäyttöasioissa. Vireillä on myös talon hallinnon tarkastelu, mitä pohditaan useammassakin sisäisessä työryhmässä. Vuosi 2020 on joka tapauksessa näyttänyt, että korkein oikeus pystyy työskentelemään vaikeissakin olosuhteissa hyvin.

Kiitän korkeimman oikeuden henkilökuntaa hyvästä työstä, samoin kuin yhteistyökumppaneita hyvästä yhteistyöstä, myös koronavuotena 2020.

RANGAISTUKSET HUUMERIKOKSISTA: AKTIVISMIA KORKEIMMASSA OIKEUDESSA?

Suomen ja Ruotsin rangaistuskäytäntö törkeissä huumausainerikoksissa on ollut hyvin samankaltaista. Myös keskeiset ongelmat olivat samat. Taulukkorangaistusten käyttö oli yhdenmukaistanut rangaistuskäytäntöä, mutta samalla kaavamaisesti ja sumentanut eroja eri tekijäroolien moitittavuudessa. Kummassakin maassa korkein oikeus ryhtyi korjaustoimiin.

Keskustelua Ruotsissa

Svean hovioikeuden silloinen presidentti Fredrik Wersäll käytti termejä hyökkäyksellinen (offensiv) ja aktivistinen (aktivistisk) pohtiessaan Svensk Juristtidningissä vuonna 2014 (s. 1–8) eräitä Ruotsin korkeimman oikeuden taannoisia ratkaisuja. Niistä yksi koski verorikostuomioiden purkamista, yksi piirrettyä lapsipornografaa ja kolmetoista rangaistuksen määräämistä huumausainerikoksista. Käsittelen tässä vain viimeksi mainittuja, joihin liittyy silmiinpistäviä yhtäläisyyksiä Ruotsin ja Suomen oikeuskäytännöissä.

Wersällin arvioinnin taustalla oli kysymys lainsäätäjän ja korkeimman oikeuden välisestä työnjaosta normien antamisessa. Wersäll totesi artikkelissaan, että korkeimman oikeuden ratkaisut olivat voimakkaasti alentaneet vakavampien huumausainerikosten rangaistuksia, joissakin tapauksissa puoleen aiemmista. Wersäll ilmoitti tuntevansa kyllä myötämielisyyttä ratkaisujen lähtökohtiin nähden. Hän totesi, että ratkaisuja edeltänyttä käytäntöä oli vaikea pitää terveenä ja järkevänä, kun huumausainerikoksilla oli ollut rangaistusarvon määrittämisessä erityiskohtelu. 1970-luvulta lähtien kehitetyt taulukot ja rikosten kohteena olleiden huumausaineiden määrän lisääntyminen yhdessä laadun vaarallisemmaksi muuttumisen kanssa oli johtanut siihen, että taulukkorangaistukset olivat sijoittuneet rangaistusarvon kattoon. Esimerkiksi suuren huumausaine-erän passiivisesta hallussapidosta oli tuomittu suhteettoman kovia rangaistuksia suhteessa väkivaltarikosten ja monien muiden rikosten rangaistuksiin.

Wersäll kuitenkin katsoi, että sisällöltään perustellun korjausliikkeen tekeminen rangaistusten tuomitsemisessa olisi kuulunut parlamentille eikä korkeimmalle oikeudelle. Korkein oikeus oli kuitenkin periaatteessa hyväksynyt aiemmin tapahtuneen kehityksen oikeuskäytännössä.

Wersällin kirjoitus herätti Ruotsissa keskustelua, jossa toisaalta hänen ilmaisemaansa huoleen periaatetasolla yhdyttiin, toisaalta katsottiin, että korkeimman oikeuden korjausliike oli ollut tarpeellinen ja kuuluikin ennakkopäätöstuomioistuimen tehtäväksi.

Huumeiden määrän ja laadun varaan vahvasti perustuneet rangaistukset olivat johtaneet myös runsaaseen enimmäisrangaistuksen käyttämiseen.

Korkeimman oikeuden mittaamisratkaisuja huumausainerikoksissa

Suomen rangaistuskäytäntö törkeissä huumausainerikoksissa muistutti vuosikymmen sitten läheisesti Ruotsin käytäntöä. Myös keskeiset ongelmat olivat samat. Niin hyödyllisiä kuin taulukkorangaistukset ovatkin olleet rangaistuskäytännön yhdenmukaistamisessa, niiden seuraaminen oli liiaksi kaavamaistunut ja sumentanut eroja eri tekijäroolien moitittavuudessa. Huumeiden määrän ja laadun varaan vahvasti perustuneet rangaistukset olivat johtaneet myös varsin runsaaseen enimmäisrangaistuksen käyttämiseen. Tämä puolestaan merkitsi sitä, että tietyn määrän ylittyttyä vaarallisen huumeen määrän edelleen kasvaminen ei vaikuttanut lainkaan rangaistuksen ankaruuteen. Käytännöstä oli näin muodostunut paitsi rangaistuksen mittaamisperiaatteiden, myös rikoslain 6 luvun 4 §:n nimenomaisen mittaamissäännöksen vastainen.

Suomessa merkittävämät korjausliikkeet käynnistyivät korkeimman oikeuden vahvennetussa, 11 jäsenen jaoston ratkaisussa KKO 2017:9. Siinä kuriirille taulukoiden mukaan tuomittua 8 vuoden 6 kuukauden vankeusrangaistusta alennettiin noin kolmanneksella, 5 vuoteen 6 kuukauteen. Ratkaisussa todettiin muun ohella, että rangaistukset olivat kohonneet lähelle enimmäisrangaistusta myös sellaisista teoista, jotka eivät tekotavoiltaan ole kaikkein vahingollisimpia ja vaarallisimpia ja suurinta syyllisyyttä osoittavia (kohta 11). Korkein oikeus perusteli rangaistusvalintaansa muun ohella toteamalla, että kuriirin rangaistuksen tulee tietyin edellytyksin olla huomattavasti alempi kuin rikosten suunnitelleiden ja sen keskeisten

Ruotsissa julkinen keskustelu oikeustieteellisistä kysymyksistä saattaa yleisestikin olla vilkkaampaa kuin Suomessa.

vaiheiden toteuttamisen järjestelleiden ja sen tuottamaa hyötyä tavoitelleiden henkilöiden rangaistus. Kuriirin vastuusta annettiin samana vuonna toinenkin mittamiskäytäntö, KKO 2017:23.

Rangaistuskäytännön oikaisemista jatkettiin hieman eri näkökulmasta ratkaisussa KKO 2020:45. Kun vuoden 2017 ratkaisussa oli korostettu rikoskokonaisuudessa eri tehtävissä toimineiden syyllisyyden erojen huomioon ottamista mittamisessa, nyt keskiössä oli enimmäisrangaistuksen runsas käyttäminen törkeissä huumausainerikoksissa. Ratkaisussa pidettiin ennen kaikkea rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena tuomitsemiskäytäntöä, jossa suuren huumausainemäärän hallussapidosta lähes säännönmukaisesti tuomittiin enimmäisrangaistus tai lähellä sitä oleva rangaistus. Tällöin enimmäisrangaistus ei kohdistunut lainsäätäjän tavoitteen mukaisesti vain kaikkein törkeimpiin huumausainerikoksiin. Rangaistukset eivät kohdennu myöskään rangaistusasteikon sisällä oikeasuhteisesti, jos vahingollisuuden, vaarallisuuden ja tekijän syyllisyyden kannalta toisistaan huomattavasti poikkeavat rikokset johtavat keskenään samaan rangaistukseen (kohta 20). Sekä tässä ratkaisussa (kohta 12) että ratkaisussa KKO 2017:9 (kohta 9) viitattiin muun ohella törkeää huumausainerikosta koskevan säännöksen perusteluihin, joiden mukaan kymmenen vuoden enimmäisrangaistusta tarvitaan kaikkein törkeimpiä ja vaarallisimpia rikoksia varten.

Reaktioita mittamiskäytäntöihin

Helsingin ja Rovaniemen hovioikeuspiirien laatuhanke 2019 raportista ilmenee, että vuoden 2017 ratkaisut ovat näkyneet rangaistusten mittamisessa paitsi kuriireille, myös muille epäitsenäisille törkeiden huumausainerikosten tekijöille. Voidaan olettaa, että myös vuoden

2020 ratkaisu tulee laajasti rajoittamaan enimmäisrangaistuksen tai tätä lähellä olevien rangaistusten käyttöä törkeissä huumausainerikoksissa.

Ainakaan vuoden 2020 loppuun mennessä korkeimman oikeuden mainitut mittamiskäytännöt törkeissä huumausainerikoksissa eivät olleet juuri synnyttäneet julkista keskustelua. Ratkaisusta on kyllä asianmukaisesti uutisoitu, mutta kannanotot ovat jääneet vähiin. Kysymys mittamiskäytännön melko voimakkaan uudelleen arvioimisen kuulumisesta korkeimman oikeuden tehtäviin ei ole noussut vahvasti esiin, toisin kuin Ruotsissa viime vuosikymmenellä.

Professori Sakari Melander on monipuolisesti analysoinut rangaistusten muuttamista Kimmo Nuotion juhlakirjassa (Rangaistuskäytäntö ja sen muuttaminen rikosoikeudellisena erityiskysymyksenä. Juhla-julkaisu Kimmo Nuotio 1959 – 18/4 – 2019. Helsinki 2019). Melander toteaa yleisellä tasolla, että rangaistuskäytännön muuttaminen on ensisijaisesti ja luontevimmin lainsäätäjän toteutettavissa, ja perustelee tätä aiheellisesti muun muassa perusteellisella lainvalmistelulla, jonka kautta rangaistuskäytännön muuttamisen tulisi toteutua. Melander ei kuitenkaan näyttäisi suhtautuvan torjuvasti korkeimman oikeuden rangaistuskäytännön muuttamiseen liittyviin ratkaisuihin, vaan pitävän tällaisia pikemminkin hyväksyttävänä silloin, kun niitä on annettu ”vähintään tilanteessa, jossa vallitseva rangaistuskäytäntö on perustunut vinoutuneisiin ja voimassa olevan lainsäädännön kannalta epätyytyttäviin lähtökohtiin” (s. 369–370).

Reaktioiden vähyyteen voi olla aivan arkisia syitä. Ratkaisu KKO 2020:45 on niin uusi, että se ei ehkä vielä olisi ehtinytkään varsinaisen tieteellisen arvioinnin kohteeksi. Ruotsissa julkinen keskustelu oikeustieteellisistä kysymyksistä saattaa yleisestikin olla vilkkaampaa kuin Suomessa. Ruotsalaisen keskustelun käynnistymistä selittää myös osaltaan kahden prosessin ajallinen yhteys: sikäläisen korkeimman oikeuden ratkaisut ajoittuivat yhteen seuraamusjärjestelmän kokonaisuudistukseen tähdänneen selvitystyön kanssa (Påföljdsutredningen, SOU 2012:34). Selvittävänä oli muun ohella se, miten huumausainerikoksissa muodostunutta rangaistusten mittamiskäytäntöä olisi voitu muuttaa aiempaa eriytyneemmäksi. Wersällin johtamassa selvitystyössä laadittu ehdotus kokonaisuudistukseksi ei johtanut lainmuutoksiin. Ruotsin korkeimman oikeuden mittamiskäytännöt sen sijaan johtivat. Vuonna 2016 säädettiin uusi tunnusmerkistö kaikkein törkeimpiä huumausainerikoksia varten. Siinä vähimmäisrangaistukseksi asetettiin kuusi vuotta, ja enimmäisrangaistuksena säilyi aiemman lain kymmenen vuotta vankeutta.

Korkeimman oikeuden mittaamisratkaisujen hyväksyttävyydestä

Vuoden 2017 kuriiriratkaisut näyttävät saavuttaneen oikeusyhteisössä laajan hyväksynnän. Tämä ei ole yllättävää siihenkään nähden, että niillä palautettiin oikeuskäytäntöä vastaamaan lakia ja lain perusteluissa nimenomaisesti ilmaistua lainsäätäjän tahtoa. Vaatimus rangaistusten ankaruuden selvästä eriyttämisestä syyllisyyden asteen mukaan seuraa paitsi rikosoikeudessa keskeisestä suhteellisuusperiaatteesta, myös lakiin otetuista mittaamissäännöksistä. Oikeuskäytäntö oli ennen kuriiriratkaisuja vain päässyt osin irtautumaan tästä periaatteesta, kun rangaistustaulukoiden laatimisella ja niiden seuraamisella oli ensisijaisesti haluttu pitää yllä yhtä lailla keskeistä rikosoikeudellista periaatetta oikeuskäytännön yhtenäisyydestä.

Vuoden 2020 ratkaisussa keskeisenä pontimina oli rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen noudattaminen silloinkin, kun teon kohteena on huomattavan suuri määrä erittäin vaarallista huumausainetta. Kuten kuriiriratkaisut, myös tämä ratkaisu kytkettiin selvästi rikoslain mittaamissäännösten sisältöön ja lainsäätäjän tahtoon.

Korkeimman oikeuden mittaamisratkaisut eivät perustu samalla tavalla selvästi sille laissa annettuihin tehtäviin kuin oikeuskäytännön yhtenäisyydestä huolehtiminen, joka on kirjattu oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n valituslupaperusteisiin. On myös mahdollista, että törkeää huumausainerikosta koskeneet ennakkoratkaisut alkuun heikentävät yhtenäisyyttä. Toisaalta on helppo havaita näiden mittaamisratkaisujen hyödyllisyys muissa samanlaisissa tapauksissa, mikä myös on laissa säädetty valituslupaperuste. Luonnolliselta tuntuu katsoa, että oikeusjärjestyksen sisäisen johdonmukaisuuden edistämisen soveltuu sekin korkeimman oikeuden tehtäväksi, ilman nimenomaista lakiin otettua mainintaakin.

Ratkaisujen ydin ei ollutkaan yleisessä rangaistustason ohjaamisessa vaan siinä, että moitittavuudeltaan erilaisten rikosten rangaistukset aiempaa selvemmin eriytettiin.

Onko korkein oikeus pysynyt lestissään?

Ruotsin ja Suomen korkeimpien oikeuksien törkeiden huumausainerikosten mittaamiskäytännön korjaamistoimissa on paitsi yhtäläisyyksiä, myös eroja. Ruotsin korjaustoimet olivat sillä tavoin voimallisempia, että parin vuoden sisään annettiin peräti 13 ratkaisua, kun Suomessa merkittävämpää mittaamisen uudelleenarviointia on tehty vain kolmessa ratkaisussa. Puuttuminen rangaistuskäytäntöön oli Suomessa myös jonkin verran lievempää kuin Ruotsissa. Meillä leikkaukset rangaistuksissa olivat enimmillään kolmasosan suuruisia ja tietyssä määrin pistemäisiä, kun Ruotsissa lievennykset olivat laaja-alaisempia ja enimmillään puolen luokkaa.

Arvioitaessa työnjakoa eduskunnan ja korkeimman oikeuden välillä, täällä tehtyjen korjausliikkeiden luonteessa on muutakin huomionarvoista. Korkeimman oikeuden vuoden 2017 ja 2020 ratkaisut eivät merkinneet kattavaa rangaistustason alentamista. Kaikkein törkeimmistä huumausainerikoksista on uudenkin käytännön mukaista tuomita ainakin lähelle laissa säädettyä enimmäisrangaistusta. Ratkaisujen ydin ei ollutkaan yleisessä rangaistustason ohjaamisessa vaan siinä, että moitittavuudeltaan erilaisten rikosten rangaistukset aiempaa selvemmin eriytettiin. Tämän tyyppinen rangaistusten uudelleen jyvittäminen muuttumattomana pysyvän rangaistusasteikon sisällä saattaa olla myös teknisesti helpommin toteutettavissa oikeuskäytännössä kuin lainsäädännöllä.

Näkemyistä siitä, että rangaistuskäytännön korjausliike oli perusteltua tehdä oikeuskäytännössä, puoltaa osaltaan sekin, että myös korjaamisen kohde oli syntynyt tuomioistuinten ratkaisuille. Perusoikeusnäkökulmasta oma merkityksensä on silläkin, että oikeuskäytännöllä rangaistuksia korjattiin lievempään suuntaan.

Tekojen moitittavuuden uudelleen arvioiminen törkeissä huumausainerikoksissa on väistämättä pitänyt sisällään myös merkittäviä rangaistusten alentamisia. Vaikka muutosten tavoitteet, rangaistusten mittaamisen periaatteiden kirkastaminen ja rangaistusten keskinäisen oikeasuhtaisuuden korostaminen, ovatkin yleisesti hyväksytyjä, poliittisessa harkinnassa tämänkaltainen uudistustyö ei välttämättä näyttäydy kovin houkuttelevana.

On hyvin mahdollista, että korkeimman oikeuden mittaamisratkaisut törkeissä huumausainerikoksissa eivät ole herättäneet enempää yhteiskunnallista keskustelua siitä yksinkertaisesta syystä, että niitä on pidetty lähtökohdiltaan perusteltuina ja ylimmän tuomioistuimen tehtäviin luontevasti kuuluvina. Viimeksi mainitut näkemykset näyttävät muodostuneen vallitseviksi myös ruotsalaisessa keskustelussa, siltä osin kuin siinä arvioitiin juuri törkeistä huumausainerikoksista annettuja korkeimman oikeuden mittaamisratkaisuja.

PÄIVI HIRVELÄ

IHMISOIKEUKSIIN LIITTYVÄÄ KORKEIMMAN OIKEUDEN OIKEUS- KÄYTÄNTÖÄ 2020

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön huomioon ottaminen on osa korkeimman oikeuden normaalia rutiininomaista ratkaisutoimintaa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (jäljempänä EIS) selkeä lähtökohta on, että oikeuksien välitön toteuttaminen tapahtuu valtiosisäisellä tasolla ilman, että oikeuksiaan tarvitsee lähteä hakemaan Euroopan sydänmailta Strasbourgista. EIS:n tullessa 30 vuotta sitten Suomessa voimaan perustuslakivaliokunta antoi evästyksenään lainkäyttäjille ohjauksen, jonka mukaan ”tulkintatilanteissa erilaisista perusteltavissa olevista vaihtoehdoista on pyrittävä löytämään sellainen, joka edistää ihmisoikeusmääräysten toteutumista eli on näin määriteltynä ihmisoikeusystävällinen”. Korkeimmassa oikeudessa onkin useimmiten ollut kysymys ”ihmisoikeusystävällisestä” laintulkinnasta pikemmin kuin etusijan antamisesta ihmisoikeussopimukselle sen ja muun lain välisessä ristiriitatilanteessa. Ihmisoikeussopimuksen konkreettinen sisältö määräytyy Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (jäljempänä EIT) ratkaisujen välityksellä. Korkeimman oikeuden käytännössä EIT:n oikeuskäytännön huomioon ottaminen onkin osa normaalia rutiininomaista ratkaisutoimintaa.

Finlexissä korkeimman oikeuden julkaistuissa tapauksissa hakuksella ”Euroopan ihmisoikeustuomioistuin” viittaus EIT:n oikeuskäytäntöön löytyy 253 tapauksessa. Vuonna 2020 annetuissa ennakkoratkaisuissa EIT:n ratkaisuihin on viitattu kaikkiaan 15 tapauksessa. Tapauskirjo jo sellaisenaan osoittaa hyvin sen, miten laajasti EIT:n oikeuskäytäntö toimii merkittävänä oikeuslähteenä korkeimman oikeuden arkityössä. Ennakkopäätöksissä oli kysymys oikeudenkäynnin keston aiheuttamasta viivästymishyvityksestä (KKO 2020:2 ja KKO 2020:94), isyyden vahvistamisesta ja perintöoikeudesta (KKO 2020:3), tuomion perustelemisesta (KKO 2020:16), rangaistuksen määräämisestä (KKO 2020:20), oikeudenkäyntiasiamiehen esteellisyydestä (KKO 2020:21), rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttami-

sesta (KKO 2020:25), vainoamisesta (KKO 2020:30), pakkokeinolain mukaisesta yhteydenpidon rajoittamisesta (KKO 2020:36), lievemmän lain periaatteesta (KKO 2020:46), yhdistyksen lakkauttamisesta (KKO 2020:68), pakkokeinolain tutkinta-arestista (KKO 2020:79), todistelusta (KKO 2020:84) ja laillisuusperiaatteesta (KKO 2020:87) sekä hätävarjelen liioittelusta (KKO 2020:88).

Tässä kirjoituksessa tarkastelen tarkemmin niitä vuonna 2020 annettuja ennakkoratkaisuja, joiden otsikkoon on kirjattu tapauksessa olleen kyse ihmisoikeussopimuksen soveltamisesta. Tämä viittaa siihen, että tapauksissa EIS:lla on ollut aivan erityinen tulkintaa ohjaava merkitys. Näitä oikeustapausaineistossa ovat KKO 2020:2 viivästymishyvitystä, KKO 2020:25 rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja KKO 2020:68 yhdistyksen lakkauttamista koskevat tapaukset. Lisäksi nostan esiin ratkaisut KKO 2020:20 ja KKO 2020:88, joissa on tarkasteltu Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta laaditun yleissopimuksen, nk. Istanbulin sopimuksen, soveltamista lähisuhdeväkivaltaan.

Tapauskirjo jo sellaisenaan osoittaa hyvin sen, miten laajasti EIT:n oikeuskäytäntö toimii merkittävänä oikeuslähteenä korkeimman oikeuden arkityössä.

Asianomistajan oikeus hyvityslain mukaiseen viivästyshyvitykseen

Rikoksen asianomistajan oikeus oikeudenkäynnin viivästymishyvitykseen on osoittautunut ongelmalliseksi. Lain sanamuoto rajaa soveltamisen ulkopuolelle oikeudenkäynnin keston alkamisen esitutkinnasta ja sellaisen asianomistajan hyvitysvaatimuksen, joka ei ole esittänyt rikosasiassa vahingonkorvaus- tai rangaistusvaatimusta. Nämä molemmat lain soveltamisen rajoitukset ovat vuonna 2020 tulleet korkeimman oikeuden tarkasteltaviksi.

Ratkaisussa KKO 2020:2 oli kysymys hyvityslain tulkinnasta määrättäessä oikeudenkäynnin kestona huomioon otettavan ajan alkamisajankohtaa, kun asianomistaja oli esitutkinnassa ilmoittanut esittävänsä vahingonkorvausvaatimuksen. Hyvityslain 5 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan huomioon otettava aika alkaa kuitenkin myöhemmin eli vasta asianomistajan vaatimuksen vireilletulosta tuomioistuimessa. Ratkaisussa katsottiin, että hyvityslain säännös oli ristiriidassa EIT:n oikeuskäytännön kanssa ja sitä tuli tulkita perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti ja huomioon otettava aika alkoi esitutkinnasta.

Asianomistaja oli esitutkinnassa ilmoittanut, että hänellä oli törkeään petokseen perustuva vahingonkorvausvaatimus. Rikosasian käsittelyä käräjäoikeudessa jouduttiin useita kertoja lykkäämään rikosasian vastaajan terveydentilasta johtuneista syistä. Oikeudenkäynti oli asianomistajan esittämien vaatimusten osalta kestänyt yli kuusi vuotta, joista kolme vuotta oli kulunut käräjäoikeusvaiheessa. Hovioikeus hylkäsi hyvitysvaatimuksen, koska huomioon otettava aika oli alkanut vasta korvausvaatimuksen esittämisestä käräjäoikeudessa ja oikeudenkäynti ei ollut kestänyt kohtuuttoman pitkään.

Korkein oikeus totesi, että perustuslain 21 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa, vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaaleen jokaisen oikeutta oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa. Hyvityslain säätämällä on luotu oikeussuojakeino oikeudenkäynnin viivästymistä vastaan. Hyvityslain mukaan yksityisellä asianosaisella on oikeus saada valtion varoista kohtuullinen hyvitys, jos oikeudenkäynti viivästyy siten, että se loukkaa asianosaisen oikeutta oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa. Lain 4 § 2 momentin mukaan viivästymistä arvioitaessa otetaan huomioon EIT:n oikeuskäytäntö.

Korkein oikeus totesi EIT:n ratkaisukäytännöstä, että yksityis-oikeudellista vaatimusta koskevan asian käsittelyn kestonä tarkasteltava aika on yleensä alkanut tällaisen vaatimuksen esittämisestä toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Kuitenkin jos rikosasiassa annettavan tuomion lopputuloksella on merkitystä myöhemmässä vahingon-

korvausasiassa, kokonaiskestossa on otettu huomioon myös ensin käyty rikosoikeudenkäynti. Suomea koskevista ratkaisuistaan EIT on katsonut oikeudenkäynnin keston alkaneen asianomistajien osalta siitä, kun he olivat esitutkinnassa ilmoittaneet esittävänsä asiassa korvausvaatimuksia (Nousiainen v. Suomi, 23.2.2010, kohta 20 ja Karlsson ym. v. Suomi, 5.9.2006).

Korkein oikeus totesi ristiriidan siinä, että vaikka oikeudenkäynnin pituutta arvioidaan hyvityslain mukaan vastaavasti kuin EIT:ssä, oikeudenkäynnin kesto laskettaisiin rikosasian asianomistajan osalta riita-asioiden tapaan vireilletulosta. Lakivaliokuntakin oli huomauttanut hyvityslain ristiriidasta EIT:n oikeuskäytännön kanssa.

Korkeimman oikeuden mukaan tuomioistuimen on pyrittävä ihmisoikeusmyönteiseen ja perustuslainmukaiseen tulkintaan niin yksittäiseen säännökseen perustuvaa harkintavaltaa käyttäessään kuin myös silloin, kun ihmisoikeusvelvoite näyttää poikkeavan lain säännöksestä. Tulkinnan lopputuloksena korkein oikeus katsoi oikeudenkäynnin keston alkaneen, kun asianomistaja oli esitutkinnassa ilmoittanut esittävänsä asiassa korvausvaatimuksia. Asian käsittely oli kestänyt tavanomaista kauemmin. Korkeimman oikeuden mukaan käsittely oli kuitenkin lykkääntynyt perustellusta syytetyn terveydentilasta johtuneesta syystä. Tämän vuoksi käsittely ei ollut viivästynyt niin, että hyvityksen tuomitsemiselle olisi ollut hyvityslakiin tai EIT:n ratkaisukäytäntöön nojautuva peruste.

Hyvityslain 5 § 1 momentin 3 kohdan sanamuoto, jonka mukaan viivästymiskorvaus korvataan ”asianomistajan vaatimuksen vireilletulosta tuomioistuimessa”, on osoittautunut pulmalliseksi myös toisessa korkeimman oikeuden vuoden 2020 tapauksessa. Ratkaisussa KKO 2020:94 asianomistajan hyvitysvaatimus oli käräjäoikeudessa hylätty, koska hän ei ollut rikosasiassa esittänyt vastaajaan kohdistuneita vaatimuksia. Hovioikeus ei myöntänyt hänelle jatkokäsittelylupaa, joten korkeimmassa oikeudessa oli kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä.

Asianomistaja vaati viivästyshyvitystä, sillä hänellä oli rikollisjärjestöön kuuluvan vastaajan vastapuolena asian laadun vuoksi ollut perusteltu tarve saada asia käsitellyksi mahdollisimman nopeasti. Asianomistajan mukaan viranomaiset olivat asettaneet hänet oikeudenkäynnissä rikollisjärjestön johtoon kuuluvan henkilön vastapuoleksi. Asianomistajan suorittaessa vankilassa rangaistusta asian pitkittyminen oli aiheuttanut hänelle pelkoa ja huolta mahdollisista rikollisryhmän kostotoimenpiteistä. Korkein oikeus myönsi asiassa jatkokäsittelyluvan ja palautti asian hovioikeuden käsiteltäväksi todeten, että asiassa oli tarpeellista saada hovioikeuden ratkaisu, koska oikeuskäytäntöä ei ollut siitä, voidaanko säännöksen edellyttämästä vastapuoleen kohdistuneesta vaatimuksesta poiketa ja antaa

Rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva ratkaisu on merkittävä siksi, että tapauksessa korkein oikeus sovitti yhteen monimutkaisen EU-pohjaisen säännöskehikon suhteessa EIT:n oikeuskäytäntöön.

merkitystä syyllä, jonka vuoksi korvausvaatimus oli jäänyt esittämättä. Lisäksi asiassa tulee arvioitavaksi se, onko asianomistajan asemalla merkitystä rikoksessa, johon liittyy erityinen vaara joutua pelottelun tai kostotoimien kohteeksi. Näihin kysymyksiin saadaan vastaus, kun asia on palauttamisen jälkeen aineellisesti ratkaistu.

Rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen

Rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva ratkaisu KKO 2020:25 on merkittävä siksi, että tapauksessa korkein oikeus sovitti yhteen monimutkaisen EU-pohjaisen säännöskehikon suhteessa EIT:n oikeuskäytäntöön. Ratkaisussa oli kysymys syyttäjän vaatimuksesta Romanian kansalaisen luovuttamisesta Romaniaan neljän vuoden vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Luovutettavaksi pyydetty vastusti luovuttamista. Käräjäoikeus katsoi, että luovuttamisesta oli kieltäydyttävä EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan perusteella, koska luovutettava todennäköisesti sijoitettaisiin Romaniassa vankilaan, joka ei täytä EIT:n oikeuskäytännössä asetettuja vähimmäisvaatimuksia. Käräjäoikeus hylkäsi siten luovuttamispyynnön. Korkein oikeus päätyi samaan lopputulokseen.

Korkein oikeus sovitti ratkaisussaan yhteen EU-luovuttamislain, eurooppalaisen pidätysmääräyksen ja jäsenvaltioiden luovuttamismenettelyistä tehdyn puitepäätöksen, Euroopan unionin perusoikeuskirjan säännökset, EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännön ja EIS:n määräykset sekä sovelsi EU-luovuttamislain kieltäytymisperusteena EIT:n oikeuskäytäntöä.

Kotimaisella EU-luovuttamislilla on pantu täytäntöön eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä tehty puitepäätös. Lain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan luovuttamisesta tulee kieltäytyä muun muassa, jos on perusteltua syytä epäillä, että luovutettavaksi pyydetty uhkaksi kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Korkein oikeus totesi, että säännös ei perustu nimenomaisesti puitepäätöksen kieltäytymisperusteisiin, mutta se voidaan johtaa puitepäätöksen muista säännöksistä sekä Suomen ihmisoikeusvelvoitteista.

Unionin tuomioistuin on oikeuskäytännössään todennut, että täytäntöönpanosta vastaavalla oikeusviranomaisella on tietyn edellytyksin velvollisuus lopettaa luovuttamismenettely, jos luovuttaminen saattaa johtaa siihen, että luovutettava joutuu EU:n perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitetun epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kohteeksi. Korkein oikeus katsoi, että EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohtaa on perusteltua tulkita mahdollisimman pitkälle yhtenevästi sen tulkinnan kanssa, jonka unionin tuomioistuin on antanut perusoikeuskirjan 4 artiklalle.

Unionin tuomioistuin on edelleen ratkaisuisaan katsonut, että luovuttamista harkittaessa on konkreettisesti arvioitava, onko olemassa painavia perusteita uskoa, että luovutettavaksi pyydetty altistuisi todelliselle vaaralle joutua tällaisen kohtelun kohteeksi kyseisen jäsenvaltion vankeusolosuhteiden vuoksi. Siltä osin kuin perusoikeuskirjan 4 artiklaan sisältyvä oikeus vastaa EIS 3 artiklassa taattua oikeutta, sen merkitys ja ulottuvuus ovat samat kuin ihmisoikeussopimuksessa.

EIT on puolestaan tuomiossaan *Muršić v. Kroatia* vahvistanut perusteet sen arvioimiseksi, loukkaavatko vankeusolosuhteet EIS:n 3 artiklan mukaisia oikeuksia. Tuomion mukaan se, että vangin käytössä yhteisellissä olevan henkilökohtaisen tilan pinta-ala jää alle kolmen neliömetrin, synnyttää lähtökohtaisesti vahvan oletettaman 3 artiklan loukkauksesta. Tämän oletettaman valtio voi kumota vain, jos henkilökohtaisen tilan vähimmäispinta-alaa rajoitetaan 1) lyhyinä, 2) satunnaisina ja 3) vähämerkityksisinä jaksoina. Perusteet ovat kumulatiivisia, eli niiden kaikkien on täyttyvä. EIT on lisäksi katsonut, että 27 päivän yhtäjaksoista ajanjaksoa alle kolmen neliömetrin sellissä ei voitu pitää lyhyenä, satunnaisena ja vähämerkityksisenä.

Unionin tuomioistuin on oikeuskäytännössään arvioinut vankeus-

olosuhteiden vähimmäisvaatimuksia vangin henkilökohtaisessa käytössä olevan tilan osalta Muršić-tuomion vahvistamien perusteiden mukaisesti. Sen mukaan lisäksi lyhyenä ei voida pitää noissa olosuhteissa noin 20 päivän mittaista jaksoa.

Korkein oikeus totesi luovutuspyynnöstä, että Romanian vankeinhoitoviranomaisten antaman selvityksen mukainen kolme neliometriä alittava henkilökohtainen tila vankilassa, johon luovutettava tulisi sijoitettavaksi, synnyttää EIT:n oikeuskäytännön perusteella vahvan oletettaman EIS:n 3 artiklan ja vastaavasti EU:n perusoikeuskirjan 4 artiklan loukkauksesta. Asiassa oli siten arvioitava, oliko oletettava loukkauksesta kumottu sillä perusteella, että säilyttäminen näin pienissä tiloissa on lyhyttä, satunnaista ja vähämerkityksistä. EIT:n ja EU:n oikeuskäytännössä ei vajaan kuukauden mittaisia yhdenjaksoisia ajanjaksoja kyseisissä olosuhteissa ole pidetty enää lyhyinä, satunnaisina ja vähämerkityksisinä.

Korkeimman oikeuden mukaan Romanian vankeinhoitoviranomaisten toimittaman selvityksen synnyttämää oletettavaa EIS 3 artiklan ja EU:n perusoikeuskirjan 4 artiklan rikkomisesta ei ollut kumottu. Korkein oikeus katsoi, että asiassa oli perusteltua syytä epäillä, että luovutettavaksi pyydetyn luovuttaminen Romaniaan altistaisi hänet vaaralle ihmisarvoa loukkaavasta kohtelusta. Näin ollen luovuttamispyynnöstä oli kieltäydyttävä EU-luovuttamislain 5 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla.

Yhdistyksen lakkauttaminen

Vuonna 2020 annettu ratkaisu, joka on saanut laajempaakin kansainvälistä tunnettuisuutta, on KKO 2020:68 yhdistyksen lakkauttamista koskeva asia. Ratkaisussa korkein oikeus katsoi, että Pohjoismainen vastarintaliike -niminen rekisteröimätön yhdistys (jäljempänä PVL), jonka tavoitteena on natsi-Saksassa vallinnutta kansallissosialismia vastaava valtiojärjestys, toimi olennaisesti vastoin lakia, minkä vuoksi se oli lakkautettava. Korkein oikeus katsoi lisäksi, että yhdistyksen toiminta ei nauttinut sananvapauden eikä yhdistymisvapauden suojaa, sillä yhdistyksen toiminta oli luonteeltaan näiden vapauksien väärinkäyttöä.

Poliisihallitus vaati yhdistyksen toiminnan lakkauttamista, koska yhdistys toimi olennaisesti vastoin lakia ja tavoitteli Suomen valtiosäännön aatemaailman vastaista kansallissosialistista valtiota. Yhdistyksen tavoitteet olivat rasistisia, maahanmuuttajavihamielisiä, juutalaisvastaisia ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia rajoittavia. Lisäksi yhdistys kyseenalaisti holokaustin ja hyväksyi yhdistyksen toiminnassa tapahtuneen väkivallan. Sekä käräjäoikeus että hovioikeus katsoi-

vat, että yhdistyksen toiminta ei ollut yhdistymis- ja sananvapauden suojan piirissä, ja julistivat yhdistyksen lakkautetuksi.

Korkein oikeus totesi oikeudellisen arvioinnin lähtökohdista, että perus- ja ihmisoikeuksia koskevien rajoitusten sallittavuutta on punnittava sitä vasten, missä määrin PVL:n toiminnan voidaan katsoa nauttivan näiden oikeuksien tuomaa suojaa.

Yhdistyslain 43 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuimien voi Poliisihallituksen kanteesta julistaa yhdistyksen lakkautetuksi, jos yhdistys toimii olennaisesti vastoin lakia. Korkeimman oikeuden mukaan olennaisuudella on kaksi merkitystä. Yhtäältä toiminnan tulee olla luonteeltaan olennaisella tavalla lain vastaista, toisaalta vaatimus koskee sitä, missä määrin yhdistyksen toiminta sisältää lainvastaisia aineksia. Lakkauttamisperusteita arvioidaan kokonaisuutena, joten yksittäiselle lain vastaiselle toimelle ei välttämättä voida antaa suurta painoarvoa. Toisaalta lakkauttamiseen voidaan päätyä, jos olennainen osa yhdistyksen toimintaa on lain vastaista, vaikka yhdistyksellä olisi muunkinlaista toimintaa.

Korkein oikeus totesi, että perustuslain 12 ja 13 §, EIS:n 10 ja 11 artikla sekä YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 19 ja 21 artikla suojaavat yhdistymisvapautta ja sananvapautta poliittisina perusoikeuksina. Yhdistyksen lakkauttamisella puututaan edellä mainittuihin oikeuksiin. EIT:n mukaan yhdistymisvapaus ja sananvapaus eivät kuitenkaan ole rajoittamattomia, vaan näitä vapauksia voidaan rajoittaa lailla. Rajoitusten tulee kuitenkin olla välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa.

Korkeimman oikeuden mukaan edellä tarkoitettujen perus- ja ihmisoikeuksien suojan kattavuutta määritettäessä on otettava huomioon myös EIS 17 artikla oikeuksien väärinkäytön kiellosta. Kiellon tarkoituksena on estää sellainen ihmisoikeuksien hyväksikäyttö, jolla pyritään tekemään tyhjäksi jokin sopimuksessa tunnustettu oikeus tai vapaus taikka sopimuksen keskeiset päämäärät. Korkein oikeus totesi EIT:n yksiselitteisesti katsoneen kansallissosialismin olevan totalitaarinen ideologia, joka ei ole yhteensopiva demokratian tai ihmisoikeuksien kanssa ja jonka kannattajat epäilemättä pyrkivät EIS:n 17 artiklassa kiellettyihin päämääriin. Samaten EIT on useissa ratkaisuisaan katsonut, ettei sananvapautta ollut rikottu, kun jollekin taholle oli tullut seuraamuksia holokaustin kiistämisestä.

Korkein oikeus totesi edelleen EIT:n ratkaisussaan arvioineen myös sitä, milloin ilmaistut lausunnot voidaan nähdä suorana tai epäsuorana kehotuksena väkivaltaan taikka väkivallan, vihan tai suvaitsemattomuuden oikeutuksena. Tällaiset lausunnot eivät välttämättä nauti EIS:n 10 artiklan sananvapauden suojaa. Erityisen herkästi EIT on suhtautunut yleistäviin lausuntoihin, joissa hyökätään

Lainvastaiseksi katsottavat toimintatavat olivat niin keskeinen osa toimintaa, että yhdistyksen lakkauttamiselta edellytettävä olennaisuusvaatimus täyttyi.

kokonaista etnistä, uskonnollista tai muuta ryhmää, kuten esimerkiksi homoseksuaalista vähemmistöä, vastaan, tai asetetaan tällainen ryhmä kielteiseen valoon.

EIS:n 11 artikla kokoontumis- ja yhdistymisvapaudesta turvaa sanamuotonsa mukaan vain oikeutta rauhanomaiseen kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen. Perustuslakivaliokunnan kannanottojen mukaan esimerkiksi rikollisuuden edistämistä tai tukemista tarkoitavassa laittomassa toiminnassa ei ole kyse perustuslaissa turvatun yhdistymisvapauden käyttämisestä.

Korkein oikeus arvioi PVL:n toimintaa sen 1) valtiojärjestykseen liittyvän toiminnan, 2) eri kansanryhmiin kohdistuvan toiminnan ja 3) väkivallan hyväksymisen näkökulmasta.

1) Korkeimman oikeuden mukaan oli selvitetty, että PVL:n tavoitteena oli kansallissosialismi, sananvapauden rajoittaminen ja edustuksellisen demokratian muuttaminen siten, että yhdistys ja sen edustajat olisivat vallassa. PVL oli myös ilmaissut tavoitteekseen puuttua muiden ihmisten yhdistymisvapauteen ja toimintaan. Yhdistyksen verkkosivuilla julkaistuissa kirjoituksissa keinoksi päästä tavoitteisiin oli mainittu voima, taistelu, aggressiivisuus ja sota Suomen irrottamiseksi EU:sta. PVL piti Adolf Hitleriä suurmiehenä sekä kyseenalaisti ja vähätteli holokaustia ja väitti sen uhria valehtelijaksi. Yhdistyksen verkkosivuilla oli julkaistu kertomus marssista, jossa osallistujina oli PVL:n aktivisteja ja osalla marssijoista oli ollut tunnuksenaan hakaristiliput. Marssin yhteydessä oli kiinniotettu muun muassa PVL:n Suomen-johtaja.

Korkein oikeus totesi yhdistyksen valtiojärjestykseen liittyvän toiminnan tavoitteena olevan pitkälti natsi-Saksassa vallinnutta kansallissosialismia vastaava valtiojärjestys. Sen tavoitteena oli luoda yhteiskunta, jossa tietty kansanryhmä oli nostettu muiden yläpuolelle ja jossa rajoitetaan voimakkaasti useiden muiden tahojen perus- ja ihmisoikeuksia. Korkein oikeus katsoi, että edellä mainitut tavoitteet olivat perustuslaissa ja rikoslaissa säädettyjen kansanvaltaisen yhteiskunnan perusteiden ja säännösten ilmentämien tausta-arvojen vastaisia.

2) Eri kansanryhmiin kohdistuvan toiminnan osalta yhdistyksen verkkosivun julkaisuista ilmeni, että rotuopilla oli keskeinen merkitys PVL:n toiminnassa ja se pyrki siihen, että etnisesti muut kuin pohjoiseurooppalaiset tai näiden lähisukulaiset palautettaisiin lähtömaihinsa tai niiden lähialueille. Lisäksi yhdistyksen toiminta oli juutalaisvastaista, ja yksi PVL:n tavoitteista oli rajoittaa voimakkaasti seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Kirjoitukset sisälsivät useita eri ihmisryhmiä solvaavia, panettelevia tai alistamaan pyrkiviä kannanottoja. Kirjoitukset olivat luonteeltaan omiaan herättämään yleisössä suvaitsemattomuutta, halveksuntaa ja jopa vihaa kirjoitusten kohteena olevia tahoja kohtaan. Levitetty materiaali oli osaksi rasistista. Kirjoituksissa vahvistettiin tiettyihin ryhmiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja esitettiin valheellisia väitteitä.

Korkeimman oikeuden mukaan kirjoituksia ei ollut pidettävä sananvapauden rajoissa esitettynä asiallisena, esimerkiksi maahanmuuttopolitiikkaan liittyvänä, ankarassakin muodossa hyväksyttävänä kritiikkinä taikka sallittuna liioitteluna tai provokaationa. Korkein oikeus katsoi, että kirjoitukset olivat kohdistuneet eri kansanryhmiin tavalla, jonka kaltainen toiminta oli kriminalisoitu kiihottamisena kansanryhmää vastaan.

3) Yhdistyksen toiminnassa väkivallan hyväksymisestä korkein oikeus totesi, että PVL:n johtajien tai aktiivien oli selvitetty syyllistyneen muun muassa useisiin eriasteisiin pahoinpitelyihin, haitantekoihin virkamiehelle ja poliittisten toimintavapauksien loukkaamisiin. Törkeään pahoinpitelyyn rasistisista motiiveista syyllistynyt tekijä oli teon jälkeen palkittu toiminnastaan vastarintaliikkeen hyväksi.

Korkein oikeus katsoi, että väkivallan käyttö oli PVL:ssä vähintäänkin hiljaisesti hyväksytty toimintatapa. Väkivallan käyttämisen ja muunlaisten kuvattujen rikosten tekemisen voitiin katsoa olevan osa yhdistyksen toimintaa. Tällainen toiminta oli lainvastaista.

Korkein oikeus katsoi kokonaisarvioinnin lopputuloksena, että PVL:n toimintaa oli pidettävä yhdistyslaissa tarkoitettulla tavalla lainvastaisena. Lainvastaiseksi katsottavat toimintatavat olivat niin keskeinen osa sen toimintaa, että yhdistyksen lakkauttamiselta edellytettävä olennaisuusvaatimus täyttyi. Korkein oikeus totesi vielä, että PVL:n tavoitteet ja toiminta olivat oikeuksien väärinkäyttöä eivätkä näin

ollen saaneet yhdistymisvapauden tai sananvapauden suojaa. Korkein oikeus pysytti alempien oikeuksien ratkaisun, jolla yhdistys oli julistettu lakkautetuksi.

Istanbulin sopimuksen merkitys lähisuhdeväkivaltatapauksissa

Tapauksessa KKO 2020:20 korkein oikeus määritteli sitä, mikä merkitys naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevalla Euroopan neuvoston yleissopimuksella, ns. Istanbulin sopimuksella, on rangaistuksen mittaamisessa. Korkeimman oikeuden mukaan sopimus tulee ottaa huomioon rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaisena rangaistuksen mittaamisen yleisperiaatteen mukaisena teon moitittavuutta koskevana seikkana. Säännöksen mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikutimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen.

Istanbulin sopimus on Suomessa voimassa lakina. Sopimuksen 46 artiklan a-kohta edellyttää, että sopijapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että kansallisen lain säännösten mukaisesti voidaan rangaistusta määrättäessä ottaa huomioon raskauttavana seikkana, että rikoksen on kohdistanut entiseen tai nykyiseen puolisoon tai kumppaniin perheen jäsen, uhrin kanssa yhdessä asuva henkilö tai valta-asemaansa väärin käyttänyt henkilö.

Sopimuksen kansallista voimaansaattamista koskevan hallituksen esityksen mukaan ratifointi ei edellyttänyt erityisiä rangaistuksen mittaamista koskevia lainmuutoksia. Korkein oikeus totesi rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuvan, etteivät kansainväliset yleissopimukset rikosoikeuden alalla yleensä ole suoraan sovellettavissa vastaajan vahingoksi ilman kansallisia lainsäädäntötoimia. Istanbulin sopimuksen 46 artiklaa ei siten voida soveltaa sellaisenaan rangaistuksen mittaamissäännöksenä. Korkein oikeus on kuitenkin ratkaisukäytännössään katsonut, että lähisuhdeväkivaltatapauksissa, joissa tekijä ja uhri eivät ole tasavertaisessa asemassa vaan uhri tarvitsee erityistä suojelua, teon vahingollisuus ja vaarallisuus sekä tekijän syyllisyyden aste puoltavat rangaistuksen mittaamista yleistä rangaistuskäytäntöä ankarammaksi. Näin ollen arvioitaessa teon moitittavuutta rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaisesti myös teon luonne lähisuhdeväkivaltana on huomioon otettava seikka.

Tapauksessa vastaaja oli syyllistynyt muun muassa entiseen puolisoonsa kohdistuneeseen törkeään pahoinpitelyyn tunkeutuaan tämän asuntoon ja lyödessään tätä veitsellä vatsaan aiheuttaen vaikean, hengenvaarallisen leikkaushoitoa vaatineen vamman.

Vastaajan menettely oli luonteeltaan erityisen vakavaa ja vaarallista lähisuhdeväkivaltaa. Korkein oikeus totesi vastaajan syyksi luetun rikoksen käsittäneen teon vahingollisuutta ja vaarallisuutta selvästi lisääviä lähisuhdeväkivaltaan liittyviä piirteitä ja harkintaa, mikä seikka otettiin rangaistuksen mittaamisessa huomioon langettaessa teosta 4 vuoden 3 kuukauden vankeusrangaistus.

Istanbulin sopimukseen viitattiin myös tapauksessa KKO 2020:88, jossa oli kysymys muun muassa siitä, oliko vastaaja lähisuhdeväkivaltatilanteessa toiminut hätävarjelutilanteessa. Tapauksessa todettiin, että EIS:n ratkaisukäytännöstä tai Istanbulin sopimuksen määräyksistä ei sinänsä voida johtaa nimenomaista velvoitetta rikosoikeudellisten vastuuvapausperusteiden soveltamiselle väkivaltarikoksen vastaajan rikosoikeudellista syyllisyyttä arvioitaessa. Näiden voidaan kuitenkin katsoa osaltaan tukevan sitä, että hätävarjeluoikeuden yksittäistapauksellisessa arvioinnissa on perusteltua kiinnittää huomiota myös niihin olosuhteisiin, joissa pitkäkestoisen ja toistuvan perhe- ja lähisuhdeväkivallan kohteena aiemmin ollut vastaaja on toiminut. Korkein oikeus katsoi, että hätävarjelua koskevan rikoslain 4 luvun 4 §:n edellytysten täyttymistä arvioitaessa puolustautujan aikaisemmat lähisuhdeväkivaltakokemukset voivat siten vaikuttaa siihen, milloin puolustusteon voidaan katsoa olevan tarpeellinen ja mitä puolustautujalta voidaan kulloinkin kohtuudella edellyttää.

Tapauksessa vastaaja oli puolison pahoinpideltyä häntä ja heidän kahta lastaan sekä uhattua tappaa vastaajan lyönyt miestä pitkäeräisellä veitsellä kahdesti selkään. Korkein oikeus totesi, että mies oli vuosia kohdistanut fyysistä väkivaltaa vastaajaan, ja hänellä oli ollut useita vammoja väkivallan takia. Vastaaja oli ollut lastensa kanssa turvakodissa useampia jaksoja ja mies oli lainvoimaisesti tuomittu vastaajan pahoinpitelystä. Vastaajan ja lasten pahoinpitelyä voitiin pitää ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta vaarallisena ja kestoltaan ennakoimattomana hyökkäyksenä, jota vastaan vastaajan oli ollut oikeus puolustautua hätävarjelutoimin.

Korkein oikeus totesi kuitenkin, että hätävarjelun välttämättömyyskriteeri asettaa vaatimukseksi, että puolustautuja aiheuttaa hyökkääjälle mahdollisimman lievät vammat. Miehen hyökkäyksen pysäyttämiseksi ja vaarattomaksi tekemiseksi olisi kyseisissä olosuhteissakin voitu kohtuudella edellyttää, että vastaaja olisi käyttänyt veistä vähemmän vaarallisella tavalla kuin lyömällä miestä kaksi kertaa selkään. Näin ollen korkein oikeus katsoi, että vastaajan itsensä ja perheen lasten suojelemiseksi tarpeellinen puolustusteko oli hyökkäyksen laatu, sen voimakkuus ja muut olosuhteet huomioon ottaen ylittänyt voimankäytöltään sen, mitä voitiin pitää kokonaisuutena arvostellen puolustettavana. Lopputuloksena korkein oikeus katsoi vastaajan syyllistyneen hätävarjelun liioitteluna tehtyyn tapon yritykseen.

A detailed oil painting of an elderly woman with short, light-colored hair, wearing glasses and a patterned top. The background is a textured, dark brownish-green. The painting style is expressive with visible brushstrokes.

ENSIMMÄISET NAISET KORKEIMMAN OIKEUDEN JÄSENIÄ

Ensimmäisiä naispuolisia jäseniä nimitettiin korkeimpaan oikeuteen verkkaisesti. Kertomusvuonna muistimme erityisesti heistä ensimmäistä.

okakuussa 2020 tuli kuluneeksi puoli vuosisataa siitä, kun korkeimpaan oikeuteen nimitettiin lokakuussa 1970 oikeusneuvoksen virkaan Maarit Saarni-Rytkölä. Häntä koskevassa muistokirjoituksessa Helsingin Sanomissa kesäkuussa 2011 kirjoitettiin: ”Hänen aikanaan oikeuslaitos oli vielä hyvin pitkään erittäin miesvaltainen alue. Saarni-Rytkölä jaksoi kuitenkin ponnistella.”

Tämän ensimmäisen nimityksen jälkeen naisten määrä jäsenkunnassa lisääntyi verkkaisesti, ja meni kaksikymmentä vuotta ennen kuin järjestyksessä viides nainen, Riitta Suhonen aloitti korkeimman oikeuden jäsenenä vuonna 1990. Kuluneiden viidenkymmenen vuoden aikana korkeimmassa oikeudessa on työskennellyt yhteensä 16 vakinaista naispuolista jäsentä, joista tällä hetkellä virassa on kuusi. Toistaiseksi ainoana korkeimman oikeuden naispuolisena presidenttinä toimi Pauliine Koskelo (kuvassa) vuosina 2006–2015.

**Maarit Saarni-Rytkölä,
oikeusneuvos 16.10.1970–6.10.1986**

Maarit Saarni-Rytkölä syntyi Oulussa 6.10.1916. Hän suoritti ylemmän oikeustutkinnon vuonna 1943 ja sai varatuomarin arvon 1947. Vuonna 1949 hänet palkattiin ylimääräiseksi virkamieheksi korkeimpaan oikeuteen ja seuraavana vuonna korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Ura jatkui sen jälkeen korkeimmassa oikeudessa notaarina ja oikeussihteerinä sekä Helsingin hovioikeudessa hovioikeuden-neuvoksena. Korkeimman oikeuden ylimääräisen oikeusneuvoksen virkaan hänet nimitettiin vuonna 1969 ja sen jälkeen ensimmäisenä naisena oikeusneuvoksen virkaan lokakuussa 1970. Oikeustieteen kunniatohtoriksi Helsingin yliopistossa hänet vihittiin 1990.

**Pirkko Surakka,
oikeusneuvos 1.3.1977–1.2.1983**

Pirkko Surakka syntyi Helsingissä 7.8.1915. Hän suoritti ylemmän oikeustutkinnon vuonna 1941 ja sai varatuomarin arvon 1944. Myös hän aloitti uransa korkeimmassa oikeudessa ylimääräisenä virkamiehenä jo seuraavana vuonna. Välillä hän työskenteli muun muassa vakuutustuomarina. Korkeimman oikeuden oikeussihteerin tehtäviä seurasi nimitys esittelijäneuvokseksi vuonna 1961. Ylimääräisenä oikeusneuvoksena hän toimi vuosina 1971 ja 1974–1976 ennen nimitystään oikeusneuvoksen virkaan 1977.

**Pirkko-Liisa Haarmann,
oikeusneuvos 1.2.1983–28.2.2001**

Pirkko-Liisa Haarmann syntyi Helsingissä 3.2.1938. Hän valmistui lainopin kandidaatiksi 1961, oikeustieteen lisensiaatiksi 1963 ja oikeustieteen tohtoriksi 1971. Varatuomarin arvon hän sai 1965. Hän lähti yliopistouralle hoitaen lopulta siviilioikeuden apulais-professorin virkaa 1973–1977 ja kauppaoikeuden professuuria 1977–1983. Korkeimmassa oikeudessa hän toimi ylimääräisenä oikeusneuvoksena 1980–1981 ja 1983, kunnes hänet nimitettiin vakituiseen oikeusneuvoksen virkaan 1983. Haarmann toimi lukuisissa asiantuntijatehtävissä ja luottamustoimissa. Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi hänet kutsuttiin vuonna 1982.

**Anja Tulenheimo-Takki,
oikeusneuvos 1.3.1986–30.9.2005**

Anja Tulenheimo-Takki syntyi Turussa 8.1.1937. Hän valmistui lainopin kandidaatiksi vuonna 1961 ja sai varatuomarin arvon 1964. Myös Tulenheimo-Takki aloitti korkeimmassa oikeudessa ylimääräisenä virkamiehenä 1964. Oikeussihteerin vakanssien jälkeen hänet nimitettiin esittelijäneuvokseksi 1980. Hän toimi ylimääräisenä oikeusneuvoksena eri jaksoina 1979–1981. Kansliapäällikön tehtäviä hän hoiti vuodesta 1981, kunnes hänet nimitettiin perustettuun vakituiseen kansliapäällikön virkaan 1985. Korkeimman oikeuden oikeusneuvoksen virkaan hänet nimitettiin vuonna 1986.

**Riitta Suhonen,
oikeusneuvos 1.2.1990–31.12.2007**

Riitta Suhonen syntyi Tampereella 21.7.1941. Hän valmistui oikeustieteen kandidaatiksi 1967 ja sai varatuomarin arvon 1971. Työurallaan hän toimi oikeusministeriön rikosrekisteritoimistossa, vakuutus-oikeudessa, työtuomioistuimessa ja Helsingin raastuvanoikeudessa. Hän siirtyi aluksi korkeimman oikeuden ylimääräiseksi virkamieheksi ja sittemmin oikeussihteerin tehtävien jälkeen esittelijäneuvokseksi vuonna 1985. Potilasvahinkolautakunnan puheenjohtajan tehtävää hän hoiti 1987–1990. Hän aloitti helmikuussa 1990 korkeimman oikeuden oikeusneuvoksen virassa.

**Viisi uranuurtajaa,
kaksi vuosikymmentä.**

KANSLIAPÄÄLLIKÖN KATSAUS

Toimintamenomääräraha ja sen käyttäminen

Korkeimman oikeuden vuoden 2020 toimintamenomääräraha oli 8,793 miljoonaa euroa, minkä lisäksi momentille myönnettiin VII lisätalousarviossa 50.000 euroa tietohallintomenojen kasvusta ja palkkausten tarkistuksista johtuen. Muutokset vuoden 2019 määrärahan verrattuna liittyivät oikeusministeriön hallinnonalaan tai kaikkia tuomioistuimia koskeviin yleisiin muutoksiin. Kysymys ei ollut korkeimman oikeuden toiminnallisten tarpeiden muuttumisesta.

Määrärahasta käytettiin noin 8,832 miljoonaa euroa. Määrärahasta jäi siten käyttämättä noin 10.000 euroa. Toiminnan kuluista 80 prosenttia oli henkilöstökuluja. Toiseksi suurin menoerä oli Pohjoisesplanadin ja Helenankadun rakennuksissa sijaitsevien toimitilojen vuokrat, joiden osuus oli 14 prosenttia. Muista, pienemmistä kuluista merkittävimpiä olivat erilaiset ICT-kulut.

Koronaepidemia vähensi muun muassa koulutuksiin ja kansainväliseen toimintaan liittyviä matkakuluja, kun tilaisuudet peruuntuivat tai ne siirrettiin järjestettäväksi videoneuvottelun välityksellä. Toisaalta epidemian torjuntatoimista korkeimman oikeuden toimitiloissa ja työterveyshuollossa aiheutui jonkin verran ylimääräisiä menoja.

Henkilöstö

Toimintavuonna korkeimman oikeuden henkilötyövuosien kokonaismäärä oli 73,6 eli lähes saman verran kuin edellisenä vuonna (73,7).

Jäsenten henkilötyövuosia kertyi lähes 19. Asko Välimaan nimityksestä Helsingin hovioikeuden presidentiksi 1.11.2020–31.12.2027

seuranneen virkavapauden ajalta henkilötyövuosien määrä jäi suunniteltua pienemmäksi. Jäsenkunnassa ei tapahtunut muita muutoksia. Jäsenten työpanoksesta osa kohdistui vakiintuneiden tuomarivalintalautakunnan ja tuomarinkoulutuslautakunnan lisäksi vuonna 2020 toimintansa aloittaneen tuomioistuinviraston johtokunnan tehtäviin.

Esittelijöiden henkilötyövuosien määrä oli lähes 25. Lisäksi oli yksi sivutoiminen esittelijä Ahvenanmaa-asioissa. Esittelijöiden vaihtuvuus oli edellisten vuosien tapaan suurta. Toimintavuoden aikana kuusi esittelijää siirtyi toisiin tehtäviin tai jäi eri syistä virkavapaalle, minkä lisäksi kaksi virkavapaalla ollutta korkeimman oikeuden esittelijää nimitettiin vakituisesti toisiin tehtäviin. Kaksi esittelijää palasi virkavapaalta ja korkeimmassa oikeudessa aloitti seitsemän uutta esittelijää. Uusien esittelijöiden joukossa oli nyt kaksi tuomioistuinlain uuden kolmevuotisen asessorijärjestelmän mukaisesti hovioikeudessa tuomarikoulutettua henkilöä. Esittelijäkunnan viime vuosien vaihtuvuus käy ilmi muun ohella siitä, että korkeimman oikeuden palveluksessa vuoden 2020 lopulla olleista esittelijöistä selvästi yli puolet oli työskennellyt korkeimmassa oikeudessa lyhyemmän aikaa kuin kolme vuotta.

Kansliahenkilöstön henkilötyövuosia oli 28,3. Kansliahenkilöstöstä vaihtui vuoden aikana muutama henkilö. Useiden kansliahenkilöstöön kuuluvien kannalta merkittävä muutos aiempaan oli kokonaan uusi tai ainakin laajentunut mahdollisuus etätööhön. Etätöitä pyrittiin koronaepidemian torjuntatoimena laajentamaan valtakunnallisten suositusten mukaisesti, mutta kansliahenkilöstön osalta sitä ei kaikilta osin voitu nykyisillä työvälineillä ja työmenetelmillä järjestää yhtä tehokkaaksi kuin työpaikalla tehtävä työ.

Koronaepidemian varotoimenpiteistä aiheutui kaikissa henkilöstöryhmissä myös jonkin verran poissaoloja tai ylimääräistä etätöskentelyä. Kaiken kaikkiaan pitkittynyt epävarma ja epätavanomainen tilanne ja arkisen työyhteisövuorovaikutuksen vähentyminen kuormittivat henkilöstöä. Henkilöstön hyvinvoinnista pyrittiin huolehtimaan yhteistyössä työterveyshuollon kanssa muun muassa luentotilaisuuksin.

Luettelo korkeimman oikeuden henkilöstöstä toimintavuoden päättyessä 31.12.2020 on vuosikertomuksen lopussa.

Saapuneet ja ratkaistut lainkäyttöasiat

Vuonna 2020 korkeimpaan oikeuteen saapui yhteensä 1.882 asiaa. Edeltävänä vuonna asioita saapui yhteensä 2.028, joten juttumäärä aleni yli seitsemällä prosentilla. Saapuvien asioiden lukumäärä laski jo alkuvuonna ennen koronapandemian vaikutuksia. Hovioikeuksien ja kärjäoikeuksienkin pääkäsittelyjen osittainen keskeytyminen

Pitkittynyt epävarma ja epätavanomainen tilanne ja arkisen vuorovaikutuksen vähentyminen kuormittivat henkilöstöä.

näkyi ensin kesä-heinäkuussa saapuvien asioiden kasvuna, kun hovioikeudet näyttivät keskittyvän kirjalliseen työhön, ja syksyllä huomattavana asiamäärän laskuna. Tilastotietojen perusteella korkeimpaan oikeuteen saapuvien asioiden määrä korjautui ja kääntyi kasvuun joulukuussa. Pidemmän aikavälin vertailussa korkeimpaan oikeuteen saapuvien asioiden lukumäärä on alentunut. Vuosina 2018–2020 korkeimpaan oikeuteen saapui vuosittain 1.882–2.055 asiaa eli selvästi vähemmän kuin edeltävinä vuosina 2015–2017, jolloin saapui vuosittain 2.303–2.456 asiaa.

Hovioikeuksista saapuneet asiat jakautuivat niin, että Helsingin hovioikeudesta saapui 36 prosenttia asioista, Turun hovioikeudesta 22 prosenttia, Rovaniemen hovioikeudesta 15 prosenttia, Itä-Suomen hovioikeudesta 14 prosenttia ja Vaasan hovioikeudesta 12 prosenttia. Ennakkopäätösvalitusasioita suoraan kärjäoikeudesta saapui yhteensä kahdeksan. Vakuutusasioita saapui 102 ja maa-oikeusasioita 45.

Kaikista saapuneista asioista 35 oli ruotsinkielisiä.

Hovioikeuksista saapuneista asioista jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevien valituslupahakemusten osuus kasvoi edelleen vuonna 2020. Riita-asioista 47 prosenttia koski jatkokäsittelyluvan myöntämistä. Rikosasioissa jatkokäsittelylupa-asioden osuus oli 28 prosenttia.

Vuonna 2020 ennakkopäätöksiä eli prejudikaatteja julkaistiin 101. Kaiken kaikkiaan korkein oikeus ratkaisi yhteensä 1.876 asiaa eli lähes saman verran asioita kuin mitä korkeimpaan oikeuteen saapui.

Vuoden 2019 alusta korkeimman oikeuden päätösvaltaisuutta koskevia säännöksiä oikeudenkäymiskaaren 2 luvussa muutettiin. Sen jälkeen yksi jäsen on voinut käsitellä ja ratkaista valitusluvan myöntämistä koskevan asian, jos on ilmeistä, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä, ja eräitä ylimääräisiä muutoksenhakuja. Vuonna 2020 yhden jäsenen kokoonpanossa ratkaistiin 27 prosenttia valituslupa-asioista ja ylimääräistä muutoksenhakua koskevista asioista. Osuus on kasvanut edeltävän vuoden 19 prosentista. Järjestelmän vakiintumista kuvaa se, että yhden jäsenen valituslupaesittelyyn tuoduista asioista enää alle kolme prosenttia on siirretty useamman jäsenen kokoonpanoon.

Viime vuosina lyhentyneet käsittelyajat pääosin säilyivät lähes ennallaan tai lyhenivät hieman. Kaikkien asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 5,3 kuukautta (5,4 kk vuonna 2019). Asioiden, joissa valituslupahakemus hylättiin, käsittelyaika oli keskimäärin 3,9 kuukautta (3,8 kk). Ennakkoratkaisujen ja muiden asiaratkaisujen käsittelyaika oli 17,5 kuukautta (17,7 kk). Maa-oikeusasioiden ja vakuutus-oikeusasioiden keskimääräiset käsittelyajat pitivät hieman.

Vuoden lopussa vireillä olleiden asioiden lukumäärä oli yhteensä 750, joka vastaa kahtena edellisenä vuonna saavutettua hyvää tasoa.

Julkaistujen ennakkoratkaisujen lukumäärä, ratkaistujen asioiden määrä suhteessa saapuneiden asioiden määrään ja keskimääräisten käsittelyaikojen kehitys osoittavat, että korkeimman oikeuden työtä voitiin järjestää melko tehokkaasti, vaikka suositellut koronavaroimet otettiin huomioon.

Yhteistyö tuomioistuinviraston kanssa

Tuomioistuinvirasto aloitti toimintansa 1.1.2020. Viraston perustamisen tavoitteena oli järjestää tuomioistuinten keskushallinto tavalla, joka korostaa tuomioistuinten riippumattomuutta sekä edistää tuomioistuinten hallintotehtävien tehokasta ja tuloksellista hoitamista. Tuomioistuinten hallinnolliset keskushallintotehtävät siirrettiin oikeusministeriöstä tuomioistuinvirastolle.

Korkeimman oikeuden hallinnon näkökulmasta yhteistyö tuomioistuinviraston kanssa on alkanut luontevalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Tehtävienjako oikeusministeriön, tuomioistuinviraston ja tuomioistuinten välillä on muodostunut varsin selkeäksi ja tarkoituksenmukaiseksi, eikä tehtävien siirrosta ole aiheutunut olennaisia epäjatkuvuuksia. Tuomioistuinten ja erityisesti niiden lainkäyttöön riippumattomuus tuomioistuinvirastosta on osaltaan ohjannut yhteistyötä.

Virasto on asiantuntija- ja palveluorganisaationa ottanut huolehdittavakseen tuomioistuinten arkisten toimintaedellytysten ylläpitämisen ja vastuun kehittämishankkeissa, tukenut tuomioistuimia hallinnossa ja taloudenpidossa, muodostanut hallinnon eri asiantuntija-alojen yhteistyöverkostoja sekä jatkanut tuomioistuinten koulutusten järjestämistä. Tiedonkulku tuomioistuinvirastosta on päivittäistä ja vuorovaikutuskin vähintään viikoittaista.

Lopuksi

Ensimmäiset kuukaudet kansliapäällikkönä ovat olleet antoisia ja opettavaisia. Moni hallinnon osa-alueista on aiemmista työtehtävistäni hovioikeudessa ja kahdessa käräjäoikeudessa tuttu, mutta näkökulma on korkeimman oikeuden tehtävien tai oman roolini kannalta usein toinen.

Myönteinen ennakkokäsitykseni henkilöstön ammattitaidosta ja ammattitilpeydestä sekä työyhteisön vahvuudesta on arjessa vahvistunut. Pyrin osaltani toimimaan niin, että työskentelyedellytykset ja kehittymismahdollisuudet ovat hyvät.

EEVA PALAJA

KORONAVUOSI 2020 – ESITTELIJÄN NÄKÖKULMA

Vuosi 2020 oli varsin erikoinen ja raskas. Poikkeusoloissakin korkein oikeus luonnollisesti jatkoi toimintaansa, mutta työtapoja jouduttiin muokkaamaan huomattavasti ja henkilökunta oli koetuksella. Kuitenkin koko henkilöstö sopeutui tilanteeseen ja kukin oli omalta osaltaan turvaamassa korkeimman oikeuden toimintaedellytyksiä haastavista olosuhteista huolimatta.

Huoleton alkuvuosi

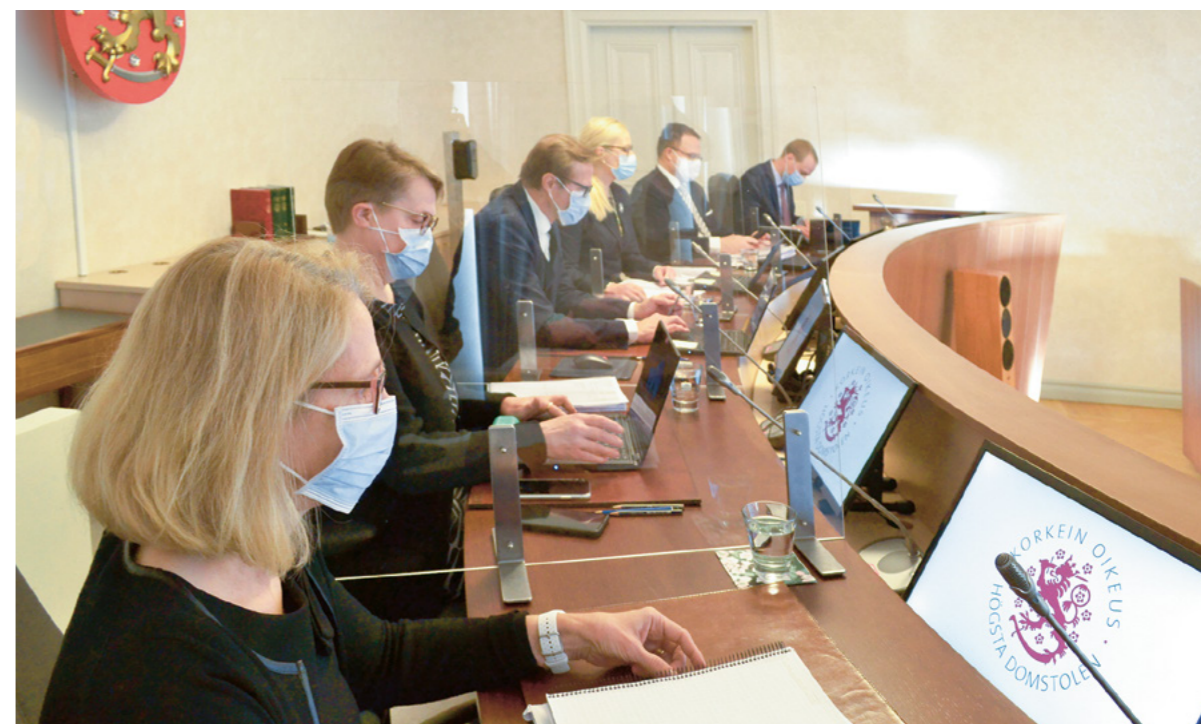
Kun vuodenvaihteessa 2019–2020 alkoi kantautua maailmalta tietoa uudesta herkästi leviävästä koronaviruksesta, tuntui asia jokseenkin kaukaiselta. Ensimmäisen kerran muistan keskustelleeni asiasta lounaspöydässä tammikuussa, kun oli uutisoitu, että eräällä Lappiin matkustaneella turistilla todettiin covid-19-tauti. Tällöinkin yhteinen kokemus tuntui olevan, että tapahtuma toi asian meitä lähemmäs, mutta eihän tämä vielä onneksi kosketa Suomea varsinaisesti. Korkeimmassa oikeudessa työnteko jatkui entiseen malliin eikä tietoa tulevista mullistuksista vielä ollut, vaikka jo helmikuussa aloimme saada entistä huolestuttavimpia uutisia pandemiaan liittyen.

Epätodellinen kevät

Maaliskuussa tilanne oli taas elänyt ja oma muistikuvani alkukuulta on varsin ristiriitainen tietotulva uudesta viruksesta. Yhtäältä eri tahot pyrkivät rauhoittamaan tilannetta ja toisaalta yhteiskunnassa kasvoi paine ryhtyä merkittäviin toimiin taudin leviämisen estämiseksi. Kuun puolessavälissä sitten rysähti. Valtioneuvosto antoi erilaisia suosituksia ja ohjeistuksia ja uhkaava tilanne alkoi konkretisoitua. Jo hieman tätä ennen korkeimmassa oikeudessakin oli ryhdytty toimenpiteisiin muun muassa rohkaisemalla työajattomia virkamiehiä etätöihin. Korostuneen huolellinen käsihygieniä, turvavälit ja yskemisohjeet tulivat tutuiksi. Osalla henkilöstöä lomaltapaluu muuttuikin ulkomaanmatkan jäljiltä 14 päivän koronakaranteeniksi.

Viimeistään valmiuslain käyttöönoton myötä elämä muuttui suorastaan epätodellisen kummalliseksi. Podin huonoa omatuntoa, jos jonain päivänä tulin virastoon töihin etätöiden sijaan tai vaikkapa käväisin ruokakaupassa ostamassa maitoa. Ulkoillessa ihmiset tuijottelivat toisiaan epäluuloisesti ja paheksuvien katseiden määrä oli melkoinen, jos joku poloinen sattui 100 metrin säteellä aivastamaan. Harrastukset menivät tauolle, teatteriin tai konsertteihin ei päässyt ja penkkiurheilukin muuttui haastavaksi, kun tarjonta koostui lähinnä vanhojen tapahtumien uusinnosta. Uudenmaan rajojen sulkua loi entisestään ahdistavaa tunnelmaa – ei siinä, että olisin mihinkään uskaltanut edes lähteä.

Kaiken tämän keskellä yhteiskunta ja tuomioistuimet sen osana jatkoivat toimintaansa. Koronan tuomat rajoitukset eivät aiheuttaneet korkeimmalle oikeudelle niin suuria haasteita kuin esimerkiksi käräjäoikeuksille ja hovioikeuksille, sillä suullisten käsittelyiden määrä on virastossamme muutenkin vähäinen. Kuitenkin korkeimmassa oikeudessakin tehtiin suorastaan järjestyttäviä muutoksia työ-

KUVAT KKO VIEHTINTÄ

tapoihin ja istuntojärjestelyihin. Esimerkiksi esittelyihin ja kokouksiin oli sallittua osallistua etänä Skypen välityksellä, ja asiakirjojen sähköinen jako lisääntyi. Alkuun ainakin osalla henkilöstöä oli joitain hankaluuksien tekniikan kanssa, mutta lyhyessä ajassa ongelmista päästiin. Muutaman kerran etäyhteydet eivät toimineet, minkä vuoksi istuntoja jouduttiin siirtämään, mutta valtaosin kiitosta voi antaa Valtorin suuntaan, sillä nämä ongelmat eivät olleet pitkäkestoisia.

Oman haasteensa, ja suuren sellaisen, toi koulujen siirtyminen etäopetukseen ja päiväkotikäikäisten lasten kotona pito. Omalla kohdallani tämä tarkoitti sitä, että 3-vuotias tyttärenti pyöri jaloissa kaivaten seuraa ja virikkeitä samalla, kun piti laatia muistioita niin valitus- kuin valituslupa-asioissa, suunnitella poikkeuksellisen haastavaa toukokuun istuntolistaa sekä hoitaa enemmän tai vähemmän kiireellisiä juoksevia asioita. Näin jälkikäteen ajatellen en tiedä miten näistä viikoista selvisin, mutta jotenkin silloin asiat sai kuitenkin hoidettua. Vertaistukea tuli onneksi kollegoilta erittäin paljon ja varsinkin esittelijöiden WhatsApp-ryhmä lauloi viestejä kunkin kokemuksista ja kammelluksista vaikkapa kotikoululaistensa paimentamisessa ja opettamisessa. Lisäksi esittelijöiden kesken lanseerattiin niin sanottuja Skype-kahvihetkiä, jotka toivat suuresti kaivattuja sosiaalisia kontakteja.

Lisäksi hallinnon ja jäsenten suunnalta oltiin ymmärtäväisiä poikkeustilanteeseen. Ensin esittelijöille viestitettiin sitä, että joustoja on saatavissa ongelmitta niin valituslupaesittelyiden juttumääriin kuin kaikkien esittelyiden jakopäiviin. Sittemmin vielä kesäkuun esittelyvelvollisuutta alennettiin kolmanneksella. Varsinkin viimeksi mainittu toimenpide otettiin esittelijöiden keskuudessa riemulla vastaan, sillä se toi kaivattua helpotusta paineeseen tilanteeseen.

Kesän tuoma helpotus ja sittemmin tottuminen tilanteeseen

Loppukeväästä tautitilanne alkoi näyttää valoisammalta ja rajoituksesta voitiin pikkuhiljaa luopua. Kesällä tilanne parani entisestään ja elämä jossain määrin normalisoitui. Tosin suurempia tilaisuuksia oli yhä syytä välttää ja esimerkiksi perinteinen kahvion kesäjuhla jäi väliin. Tuntui kuitenkin syntisen ihanalta mennä ensimmäistä kertaa pitkästä aikaa syömään lounasta ihan ravintolaan. Kesälomien koittaessa uskon, etten ollut yksin sen tunteen kanssa, että loma tuli todellakin poikkeuksellisen kuormittavan kevään jäljiltä tarpeeseen.

Kesälomien jälkeen työelämä palautui ainakin jossain määrin entisenlaiseksi. Luonnollisesti etäosallistuminen istuntoihin ja muihin tilaisuuksiin säilytettiin ja turvavälejä pidettiin. Esittelyihin osallistuttiin kuitenkin fyysisesti istuntosalissa kevättä enemmän.

Kun syksyn edetessä tilanne taas muuttui varovaisempaan suuntaan ja kasvomaskeitt otettiin käyttöön, omat tuntemukseni olivat kaksijakoiset. Yhtäältä aloin olla väsynyt koko koronaan mutta toisaalta tiettyä rutinoitumista menettelytapoihin ja varotoimenpiteisiin alkoi olla, eivätkä rajoitukset kuitenkaan tuntuneet enää niin raskailta. Lisäksi loppuvuodesta aloimme saada toivoa herättäviä uutisia rokotteiden poikkeuksellisen nopeasta kehittämisestä ja kuin lahjana joulun alla ensimmäinen covid-19-virusta vastaan annettava rokote sai Euroopan komissiolta myyntiluvan.

Loppumietteitä

Vuosi 2020 oli todella erikoinen ja monelta osin raskas. Poikkeusolot kuitenkin opettivat ainakin itseäni muun muassa arvostamaan työyhteisöämme entistä enemmän. Yli henkilöstöryhmien tehtiin valtavasti joustoja uudessa ja pelottavassakin tilanteessa sekä otettiin pienessä ajassa menestyksellisesti haltuun uusia menettelytapoja. Digiloikka, tuo nyt jo kulunut, mutta varsin kuvaava termi, tapahtui toden teolla korkeimmassa oikeudessa viime keväänä. Onneksemme asioiden sähköinen käsittely oli monelta osin otettu jo joitain vuosia sitten käyttöön, mikä osaltaan helpotti uusien työtapojen omaksumista. En alkuvuodesta 2020 olisi uskonut, että vaikeaa valitusasiaa voitaisiin käsitellä edes osittain etäyhteyksien välityksellä, saati että jopa koko jaosto on omien kotityöpöytänsä äärellä. Myös lisääntynyt etätö on tuonut hyviä puolia. Keskeytysten määrä on etänä ollessa huomattavasti vähäisempi ja siten työaika on tehokkaammin käytössä.

Toisaalta huomaan etätöissä erakoituvani ja kaipaavani valtavasti työpaikan jokapäiväistä elämää, puhumattakaan melko lailla jäissä ollutta virkistystoimintaa. Kaiken kaikkiaan odotan malttamattomana elämän palautumista normaaleihin uomiinsa. Silloin voimme tarkastella poikkeusolojen aikana käyttöön otettujen työtapojen toimivuutta myös jatkossa säilyttäen hyödyllisiksi katsotut uudistukset. Ja nauttia sosiaalisesta kanssakäymisestä ilman huonoa omaatuntoa unohtaen turvavälit ja kasvomaskeitt.

TEOKSET KERTOMUKSEN SIVUILLA

Kertomuksen kuvissa tilojemme taide on läsnä. Se voi näkyä osana kuvaa, yksityiskohtana tai pelkkänä viitteenomaisena vihjeenä. Tarkoitus on, että kuvien välityksellä lukija saa teoksista käsityksen ja pääsee jakamaan kanssamme niistä saatavia elämyksiä – vaikka edes pieneltä osin.

Korkeimman oikeuden tiloissa on esillä huomattava määrä kotimaista taidetta. Teokset on talletettu pääasiassa Kansallisgalleriaan kuuluvien museoiden ja Valtion taideteostoitimikunnan kokoelmista. Kuvissa nähtäviä teoksia koskevat tarkemmat tiedot löydät alta.

KANNEN KUVA: Yksityiskohta Ukri Merikannon veistoksesta Kolme tuokiokuvaa, 1988, marmori. Kansallisgalleria/ Nykytaiteen museo Kiasma.

SIVUT 4–5: Annaliisa Trobergin tekstiiliteokset Mehiläis-kuningattaren kruunu, 2006, ja Vahakas, 2007, käsin valmistettu pellavapaperi ja mehiläisvaha. Kansallisgalleria/ Valtion taideteostoitimikunnan kokoelma.

Sivu 6: Taustalla yksityiskohta Lauri Ahlgrénin maalauksesta Muisto lähdestä, 1971, öljy kankaalle. Kansallisgalleria/ Valtion taideteostoitimikunnan kokoelma.

SIVUT 12–13: Taustalla Sigfried August Keinäsen maalaus Kärjäsalin etuhuoneessa, 1880, öljy kankaalle. Kansallisgalleria/ Ateneum. Valokuva: Petri Salmela.

SIVUT 20–21: Taustalla Mari Rantasen maalaus Only a Matter of Time, 1991, akryyli ja pigmentti kankaalle. Kansallisgalleria/ Nykytaiteen museo Kiasma.

SIVUT 34–35: Yksityiskohta Pauliine Koskelon muotokuvasta, Pasi Tammi, 2016, öljy kankaalle. Korkeimman oikeuden kokoelma. Valokuva: Petri Salmela.

Sivu 39: Taustalla yksityiskohta Jukka Mäkelän maalauksesta Valo tahtuu, 1979, akryyli ja levy. Kansallisgalleria/ Nykytaiteen museo Kiasma. Tasolla yksityiskohta Heidi Limnellin veistoksesta Kaksi tornia II, 1989, pronssi ja musta graniitti. Kansallisgalleria/ Valtion taideteostoitimikunnan kokoelma.

Sivu 43: Yksityiskohta Ukri Merikannon veistoksesta Ajan virrassa, 1982, teräs. Kansallisgalleria/ Nykytaiteen museo Kiasma.

SIVUT 44–45: Taustalla yksityiskohta Kari Arne Jylhän maalauksesta Iltakävelyllä, 1981, akryyli kankaalle. Kansallisgalleria/ Valtion taideteostoitimikunnan kokoelma.

SIVUT 50–51: Yksityiskohta Antero Toikan veistoksesta Octave, 2015, maalattu ruostumaton teräs. Korkeimman oikeuden kokoelma.

SIVUT 52–53: Yksityiskohta Jan Weckmanin maalauksesta Tieto, 1986, sekatekniikka paperille. Kansallisgalleria/ Valtion taideteostoitimikunnan kokoelma.

Sivu 55: Yksityiskohta Irma Laukkasen veistoksesta Pieni kulkija, 2007, lasi, öljyväri ja lyijy. Kansallisgalleria/ Valtion taideteostoitimikunnan kokoelma.

SIVUT 62–63: Yksityiskohta tekstiilitaiteilija Jenni Mikkosen suunnittelema ryyjymatosta Nuppu, 2009, kutojina Sanna Reinikainen, Katriina Linna ja Maija Tuomi. Suomen Käsityön ystävät ry. Korkeimman oikeuden kokoelma.

ENNAKKO- RATKAISUPYYNTÖ EUROOPAN UNIONIN TUOMIOISTUIMELLE

Kertomusvuonna korkein oikeus pyysi unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua lievää valtionrajarikosta koskevassa asiassa.

Ennakkoratkaisupyyntö
21.1.2020

Asiassa (R2018/618) on kysymys henkilöiden vapaasta liikkuvuudesta. Tulkinnanvaraista on, onko unionin oikeuden mukaista rangaista unionin kansalaista siitä, että hän on matkustanut toiseen jäsenvaltioon ja takaisin ilman, että hänellä on ollut mukanaan voimassa oleva passi tai muu matkustusasiakirja. Epäselvää on myös, miten jäsenvaltion oikeuteen asettaa henkilölle velvollisuus rangaistuksen uhalla pitää mukanaan voimassa oleva matkustusasiakirja vaikuttaa se, että siirtyminen jäsenvaltiosta toiseen tapahtuu kansainvälisen merialueen kautta huviveneellä siten, että unionin kansalainen ei käy matkan aikana kolmannen valtion alueella, mutta tulee ylittäneeksi unionin ulkorajan. Mikäli unionin oikeuden ei katsota muodostavan estettä rangaistuksen määräämiselle mainitusta laiminlyönnistä, asiassa tulee arvioitavaksi myös, rajoittaako valtionrajan ylittämisestä ilman matkustusasiakirjaa Suomessa tavanomaisesti määrättävä sakkorangaistus suhteettomasti henkilöiden vapaata liikkuvuutta.

Korkein oikeus on varattuaan asianosaisille tilaisuuden lausua ennakkoratkaisupyyntönsä sisällöstä päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää Euroopan unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

1. Onko unionin oikeus, erityisesti direktiivin 2004/38/EY 4 artiklan 1 kohta, asetuksen (EY) N:o 562/2006 (Schengenin rajasäännöstö) 21 artikla tai unionin kansalaiselle kuuluva oikeus liikkua vapaasti unionin alueella, esteenä kansallisen säännöksen soveltamiselle, jolla henkilölle (riippumatta siitä, onko hän unionin kansalainen) asetetaan velvollisuus rangaistuksen uhalla pitää mukanaan voimassa oleva passi tai muu matkustusasiakirja, kun hän matkustaa jäsenvaltiosta toiseen jäsenvaltioon huviveneellä kansainvälisen merialueen kautta käymättä kuitenkaan kolmannen valtion alueella?

2. Onko unionin oikeus, erityisesti direktiivin 2004/38/EY 5 artiklan 1 kohta, asetuksen (EY) N:o 562/2006 (Schengenin rajasäännöstö) 21 artikla tai unionin kansalaiselle kuuluva oikeus liikkua vapaasti unionin alueella, esteenä kansallisen säännöksen soveltamiselle, jolla henkilölle (riippumatta siitä, onko hän unionin kansalainen) asetetaan velvollisuus rangaistuksen uhalla pitää mukanaan voimassa oleva passi tai muu matkustusasiakirja, kun hän saapuu kyseiseen jäsenvaltioon toisesta jäsenvaltiosta huviveneellä kansainvälisen merialueen kautta kuitenkaan käymättä kolmannen valtion alueella?

3. Jos kohdissa 1 tai 2 tarkoitettua estettä ei ole, onko Suomen rajan ylittämisestä ilman, että voimassa oleva matkustusasiakirja on mukana, Suomessa tavanomaisesti päiväsakkojärjestelmän mukaisesti määrättävä seuraamus direktiivin 2004/38/EY 27 artiklan 2 kohdasta ilmenevän suhteellisuusperiaatteen mukainen?

OVERVIEW BY THE PRESIDENT

2020 was my first full year as the President of the Supreme Court. Early on, who could have foreseen that the year would be remembered as the year of a global pandemic? Inevitably, the Coronavirus had an impact not only on society at large, but also on the work of the Supreme Court in 2020.

Once the gravity of the situation could be seen in March, we took immediate action so as to adapt the work of the Supreme Court in many ways. We established two crisis teams, one looking into the general working arrangements of the Court and the other on issues of adjudication. The basic goal was to ensure the continuity of operations by constant monitoring of the Coronavirus situation and the official regulations and guidance and by flexible adaptation of the Court's internal guidelines and activities. Accordingly, after the difficulties of the spring season, we could relax some of our Coronavirus arrangements over the summer, only to return to them when the situation again worsened in the autumn.

Under such difficult circumstances, the work of the Supreme Court over the past year has gone very well indeed. Our proceedings, which are by and large written, are better suited to this situation than

those in the Courts of Appeal and District Courts, where the arrangement of oral hearings was very difficult especially during the spring. Most of our personnel work from home, which has required the rapid digitalisation of working methods and court materials. Arrangements have been made for online participation in sessions where referendaries present their proposals for rulings, and safety protocols are in place for those attending in person. We have also refurnished the courtroom where oral hearings are held. When the Coronavirus situation was at its direst in the spring, we had to close our doors also to most own personnel for a week.

Our results from last year are largely similar to earlier, normal years. The main purpose of the Supreme Court is to serve as a precedent court and, accordingly, to issue quality precedent rulings that guide adjudicative work in other courts. In 2020, the Supreme Court issued 101 precedent rulings, a volume similar to many earlier years, and in so far as I have observed, there has been no need to compromise on the quality of the rulings even under the more difficult working conditions.

In the late spring of 2020, the District Courts and Courts of Appeal were effectively required to cancel already scheduled hearings, which led to extensive suspensions and case overloads. At its highest, the number of District Court criminal cases that were suspended owing to the Coronavirus exceeded 6,000. Given some delay, this situation has also caused a decrease in the case inflow of the Supreme Court, but once the lower courts begin to work on their case overloads, we can expect the inflow to return to normal levels. Last year was the first when the Supreme Court received fewer than 2,000 cases; the total was approximately 1,900 or 7 per cent less than the year before. Rulings were issued in a corresponding number of cases, with the year-end balance remaining at the same level.

Over the past years, the Supreme Court has taken resolute steps to shorten case throughput times especially as regard cases where leave to appeal has been granted. We did not experience negative results even during the Coronavirus situation. The mean throughput time of cases where a material ruling was issued was on target at 17½ months, with the processing time of leave applications also at a satisfactory level.

One relevant question is whether the good results in such difficult times were achieved at the cost of overloading our conscientious and reliable personnel. On the basis of surveys and internal discussions, this would not appear to have been the case. That being said, it is clear that the Coronavirus situation has caused stress to us all both at work and at home, which is something to be noted both by the employer and by everyone individually. In view of the working

The Coronavirus had an impact not only on society at large, but also on the work of the Supreme Court in 2020.

community, the move to working from home has been a negative, as casual and occasional contacts among the personnel have decreased a lot.

The past year has again seen many changes in the personnel of the Supreme Court. Justice Asko Välimaa took office as the President of the Court of Appeal of Helsinki, a fixed-term appointment, which means also for the Supreme Court an uncommon situation, as we will have two fixed-term members while two of the regular members are on leave of absence.

Last summer, also the Chief of Staff of the Supreme Court changed. Mr Tommi Vuorialho, who had long service in that position, moved to the Court of Appeal of Helsinki and was succeeded by Mr Wilhelm Norrman, who joined us from the same court. Over the past years, work mobility has been at its greatest among the referendary corps of the Supreme Court, as there have been many opportunities to proceed on judicial careers in our subordinate courts. I do hope, however, that young lawyers have the patience to stay for long enough in each of their positions, which would be beneficial both for their learning and for the functioning of the court system as a whole.

Owing to the Coronavirus situation, the Supreme Court cancelled all visits and stakeholder meetings as of early March. We were still able to celebrate the Court's 102nd anniversary on 1 October remotely, with the help of a virtual tour of our premises and a recorded address, both accessible on our website. A specific cause for celebration at that time was the equality of the sexes, as October was also the 50th anniversary of the appointment of the first female Justice, Ms Maarit Saarni-Rytkölä.

In the beginning of 2020, the Supreme Court gained an important new partner in the National Courts Administration. The work of the new agency has begun well. That being said, the Coronavirus situation has been a challenge to the NCA, but it has also made the purpose of the agency as a support for the court system very clear. I believe that the role of the NCA will be further defined and its operations developed in the future and that its co-operation with the courts will continue at the current high level.

Even though it is not always easy to discern from current public debate, the Finnish court system works generally well also in international comparison. The main issues requiring attention are the long duration of proceedings and high costs, especially in civil cases. However, I am certain that these problems can be addressed through co-operation, responsibility and commitment, as soon as we can again enter normal conditions and discuss possible remedies with all concerned parties.

The most important guarantors of the rule of law are the independent and impartial courts of law and the free media.

There are many important legislative reforms under way. One that merits a mention is the video recording of testimony in the District Courts and the use of the recordings in appellate proceedings. If enacted, this reform would rationalise the evidentiary process at the appellate level. As regards material law, the pending total reform of sexual crime legislation should be mentioned; this would be welcomed after a series of partial reforms over the past years.

Another good partner that merits a mention is the other supreme court in Finland, the Supreme Administrative Court, with which we are in constant and well-functioning practical co-operation. A fine example of this co-operation was the joint public statement by both Presidents, President Kari Kuusiniemi and myself, when we considered it necessary to assure the public that the rule of law in Finland will persist also in the Coronavirus situation and that, even in this crisis, everyone can trust the courts. There is scope for even further co-operation, for instance by the arrangement of forums for debate of judicial issues of mutual interest, once the Coronavirus situation allows.

Moreover, a working group, appointed by the Ministry of Justice on the joint initiative of both supreme courts, has looked into the need and the opportunities to develop their co-operation even further, by way of legislative amendment (Korkeimpien oikeuksien yhteistyön kehittäminen, OM 2020:6). Both the Supreme Court and the Supreme Administrative Court have issued their opinions on the working group's report and the work is now under consideration. We will also see whether there is scope for co-operation in the context of the reform on the Act on the Autonomy of the Åland Islands. The supreme courts have put forward a proposal that they could hold joint sessions in order to issue joint opinions on Åland legislation to the President of the Republic.

The Supreme Court participates in many ways in the international co-operation of supreme courts, taking place at the Nordic, European and global levels, bilaterally and multilaterally. The significance of international co-operation is ever increasing, as also legal rules and regulations become more globalised. One of the negative effects of the Coronavirus situation has been the wholesale cancellation of international events over a longer period, a shortcoming that cannot be remedied by online meetings or seminars. Also the practice of visitor judges between supreme courts in the European Union has been suspended for the time being.

Democratic Western polities are based on the self-determination of the people and on the rule of law; majority power is conditioned by minority protections and the guarantees of basic rights and human rights. The most important guarantors of the rule of law are the independent and impartial courts of law and the free media.

In recent times, these fundamentals have come under threat also in Europe. This worrisome development shows that we must remain alert and, if necessary, take vigorous steps to safeguard democracy and the rule of law. In Finland, the rule of law has proven to be resilient also under Coronavirus conditions. Hopefully, the debate on the meaning of the rule of law has also brought the role of the courts in society into sharper relief.

During the past year in Finland, there has been debate, sometimes heated, on the control of the constitutionality of legislation. In this context, I have expressed the view that if the role of the courts in the control of constitutionality is to be emphasised this should be done by enhancing the status of the courts that already exist, and that there is no need for the establishment of a dedicated constitutional court. The most feasible measure would still be to improve the capacity of all courts to exercise post facto control of constitutionality in individual cases.

At the time of writing of this overview, in early 2021, the Coronavirus pandemic is still with us and the prospects for the coming year are not easy to discern. With the beginning of vaccinations, it is to be hoped that also the Supreme Court will eventually be able to return to normal. At the same time, we will make sure to utilise the new skills and practices learned during the exceptional circumstances of 2020. One of the most important themes for the year now beginning will be the preparations for the launch of new case management systems both for court administration and for adjudication. We are also looking into our administrative organisation, having entrusted this task to a number of internal working groups. But in all, 2020 has shown us that the Supreme Court has the capacity for efficient, well-functioning operations also in very difficult conditions.

I thank the personnel of the Supreme Court for work well done, as well as our partners for smooth co-operation, also under the Coronavirus conditions of 2020.

ANNETUT LAUSUNNOT

Kertomusvuonna KKO antoi lausunnon muun muassa korkeimpien oikeuksien yhteistyön kehittämistä koskevasta mietinnöstä.

Korkein oikeus antoi vuonna 2020 oikeusministeriölle seuraavat lausunnot:

- 31.3.2020** Lausunto oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain muuttamista koskevasta työryhmän mietinnöstä (OH2020/60)
- 30.9.2020** Lausunto seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta koskevasta työryhmän mietinnöstä (OH2020/176)
- 2.10.2020** Lausunto korkeimpien oikeuksien yhteistyön kehittämistä koskevasta työryhmän mietinnöstä (OH2020/171)

Lisäksi tasavallan presidentille annettiin 6 lausuntoa armahdusanomuksista.

Ahvenanmaan itsehallintolakeja koskevat lausunnot

Korkein oikeus antaa pyydettyinä tasavallan presidentille lausuntoja myös Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksymistä maakuntalaeista. Lausunnot julkaistaan ruotsinkielisinä. Vuonna 2020 annettiin seuraavat maakuntalakeja koskevat lausunnot:

- 23.1.2020** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 27.9.2019 om antagande av landskapslag om barnomsorg och grundskola (OH2019/268)
- 4.6.2020** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 30.3.2020 om antagande av landskapslag om temporärt tilläggsstöd till den som lyfter grunddagpenning eller arbetsmarknadsstöd (OH2020/111)
- 23.7.2020** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 26.6.2020 om antagande av landskapslag om ändring av grundskolelagen för landskapet Åland (OH2020/168)
- 16.9.2020** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 25.5.2020 om antagande av landskapslag om förhindrande av diskriminering samt sex andra landskapslagar (OH2020/161)
- 16.9.2020** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 27.5.2020 om antagande av landskapslag om ändring av landskapslagen om tobak och relaterade produkter (OH2020/162)
- 15.12.2020** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 14.9.2020 om antagande av landskapslag om ändring av landskapslagen om barnomsorg och grundskola (OH2020/254)
- 15.12.2020** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 30.9.2020 om antagande av landskapslag om tillämpning på Åland av polislagen samt nio andra landskapslagar (OH2020/255)

TILASTOT
—
STATISTICS

KORKEIN OIKEUS
VUOSIKERTOMUS
2020

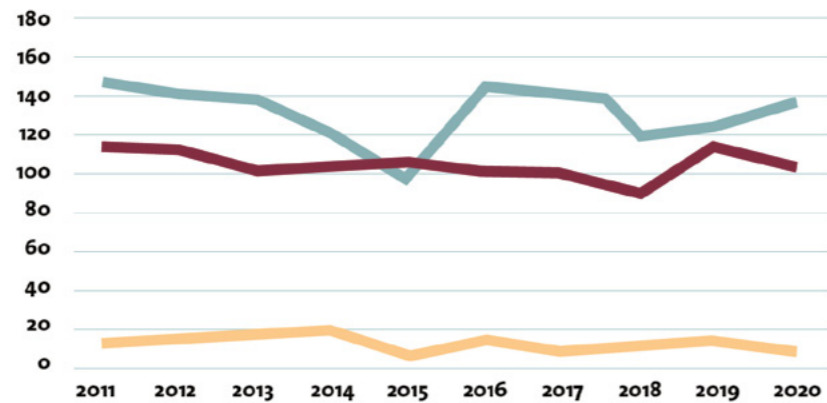
Tilastoista käy ilmi keskeisiä korkeimman oikeuden toimintaa kuvaavia numeerisia tietoja viimeiseltä kymmeneltä vuodelta.

From the statistics it is possible to see the key figures concerning the functions of the Supreme Court from the last decade.

Valitusluvut, julkaistut ratkaisut ja suulliset käsittelyt

Leaves to appeal, precedents and oral hearings

- Valitusluvut
Leaves to appeal
- Julkaistut ratkaisut
Precedents
- Suulliset käsittelyt
Oral hearings

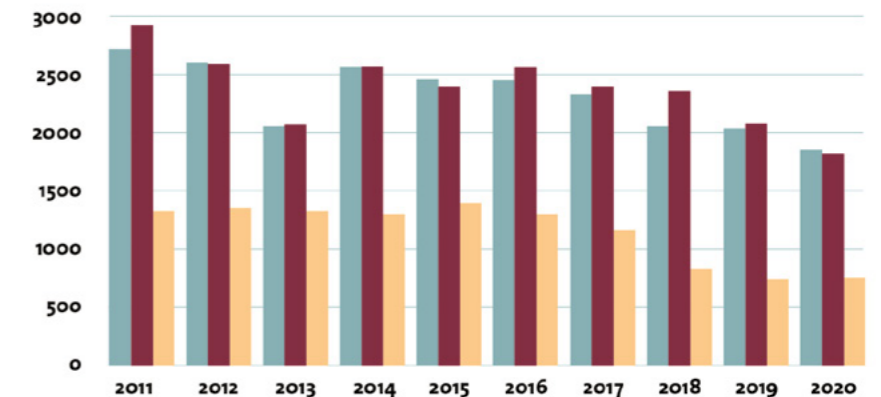

	Valitusluvut Leaves to appeal	Julk. ratkaisut Precedents	Suulliset käsittelyt Oral hearings
2011	148	111	10
2012	141	109	12
2013	134	102	13
2014	122	104	16
2015	101	105	7
2016	139	100	14
2017	137	98	10
2018	117	92	12
2019	125	112	13
2020	136	101	9

Saapuneet, ratkaistut ja ratkaisematta olevat asiat

Cases submitted, resolved and pending at year end

- Saapuneet
Submitted
- Ratkaistut
Resolved
- Ratkaisematta
Pending

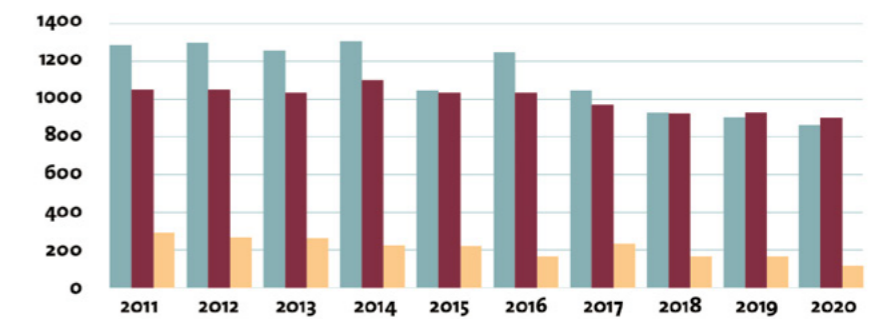

	Saapuneet Submitted	Ratkaistut Resolved	Ratkaisematta Pending
2011	2 709	2 854	1 289
2012	2 664	2 640	1 318
2013	2 553	2 582	1 289
2014	2 611	2 617	1 271
2015	2 456	2 378	1 364
2016	2 449	2 563	1 248
2017	2 303	2 428	1 124
2018	2 055	2 395	788
2019	2 028	2 069	740
2020	1 882	1 876	750

Saapuneet asiat

Cases submitted

- Riita + vakuutus + maa
Civil + insurance + land
- Rikos
Crime
- Hakemus
Petition

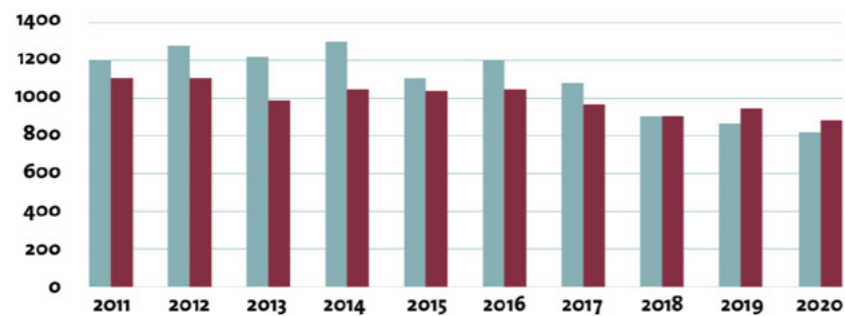

	Saapuneet Submitted	Riita Civil	Vakuutus Insurance	Maa Land	Rikos Crime	Hakemus Petition
2011	2 709	939	164	141	1 146	274
2012	2 664	960	215	129	1 102	247
2013	2 553	944	175	138	1 031	244
2014	2 611	1 013	181	120	1 065	216
2015	2 456	884	192	94	1 055	210
2016	2 449	999	138	87	1 039	168
2017	2 303	836	155	72	978	230
2018	2 055	767	103	69	933	176
2019	2 028	725	92	65	948	179
2020	1 882	683	102	45	898	148

Saapuneet valituslupahakemukset

Applications for leave to appeal, submitted

■ Riita + vakuutus + maa
Civil + insurance + land
■ Rikos
Crime

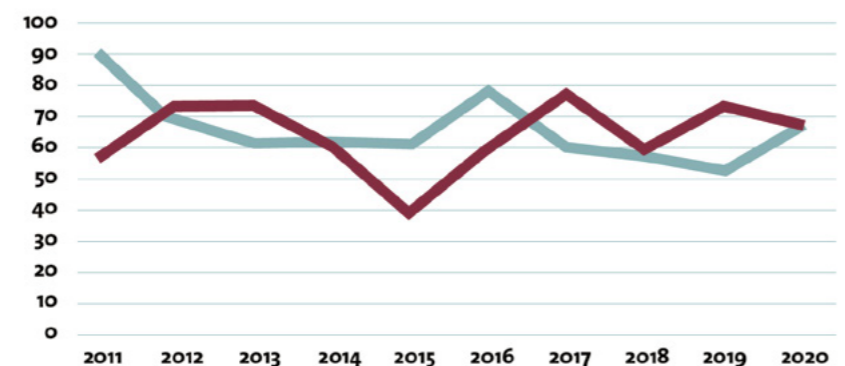

	Riita Civil	Vakuutus Insurance	Maa Land	Rikos Crime
2011	931	154	116	1 082
2012	955	206	110	1 067
2013	938	170	108	985
2014	1 003	172	105	1 030
2015	881	189	73	1 024
2016	995	135	69	1 029
2017	860	148	58	965
2018	765	102	56	924
2019	724	83	47	948
2020	682	100	30	884

Myönnetyt valitusluvat

Applications for leave to appeal, granted

■ Riita + vakuutus + maa
Civil + insurance + land
■ Rikos
Crime

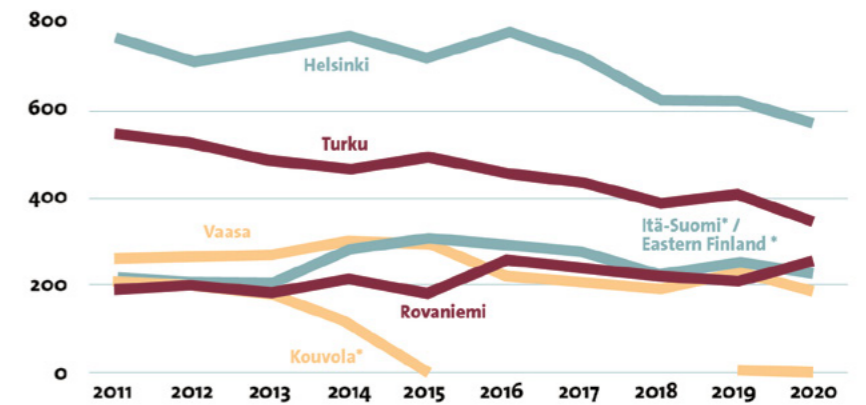

	Riita Civil	Vakuutus Insurance	Maa Land	Rikos Crime
2011	77	8	6	57
2012	48	14	6	73
2013	46	9	6	73
2014	56	4	2	60
2015	54	4	3	40
2016	75	1	3	60
2017	47	4	9	77
2018	50	5	2	59
2019	51	2	0	72
2020	63	2	3	68

Hovioikeuksista korkeimpaan oikeuteen saapuneet asiat

Cases submitted to Supreme Court from Courts of Appeal

* Itä-Suomen ja Kouvolan hovioikeudet yhdistettiin Itä-Suomen hovioikeudeksi 1.4.2014.
* The Court of Appeal of Kouvola was unified with that of Eastern Finland 1 April 2014.

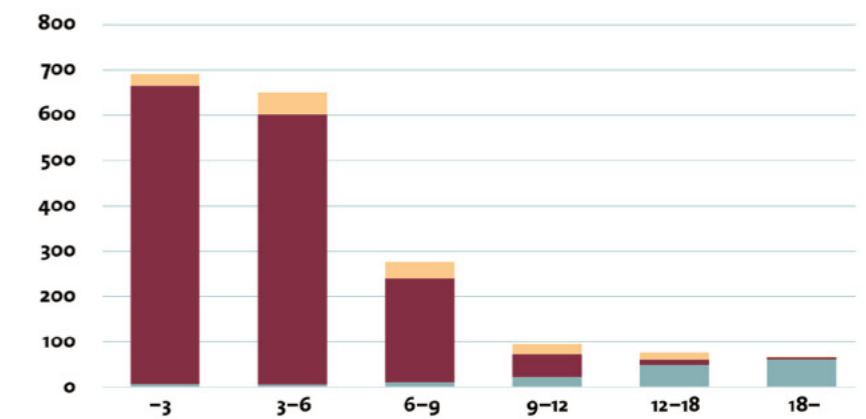

	Helsinki	Itä-Suomi* Eastern Finland*	Kouvola*	Rovaniemi	Turku	Vaasa	Yhteensä Total
2011	769	224	209	190	545	262	2 199
2012	715	203	211	213	526	269	2 137
2013	741	205	181	183	486	271	2 067
2014	772	281	111	218	467	298	2 147
2015	724	309	3	184	490	294	2 004
2016	781	286	253	253	461	220	2 001
2017	727	275	236	236	441	209	1 888
2018	623	223	219	219	395	191	1 651
2019	622	251	2	213	408	226	1 722
2020	580	226	1	240	348	197	1 592

Korkeimman oikeuden käsittelyaikoja 2020

Average processing times in Supreme Court 2020

■ Asiaratkaisut Resolved on the merits
■ Valituslupahakemukset Applications for leave to appeal
■ Ylimääräinen muutoksenhaku Extraordinary remedies

Kk Months	Kaikki asiat All	Asiaratkaisut Resolved on the merits	Valituslupahakemukset Applications for leave to appeal	Ylimääräinen muutoksenhaku Extraordinary remedies
-3	706	5	660	27
3-6	660	4	597	50
6-9	277	9	229	37
9-12	97	20	51	22
12-18	77	47	11	17
18-	66	59	4	2

HENKILÖKUNTA

31.12.2020

Presidentti Leppänen Tatu
Kansliapäällikkö Norrman Wilhelm

Jäsenet

Oikeusneuvos Antila Tuomo
Engstrand Lena
Guimaraes-Purokoski Alice (ma.)
Hirvelä Päivi
Huovila Mika
Häyhä Juha
Ilveskero Mika
Jokela Marjut
Kantor Ari
Koponen Pekka
Littunen Jarmo
Mäkelä Juha
Ojala Timo
Pynnä Tuula (virkavapaalla)
Sippo Jukka
Tammi-Salminen Eva
Tapani Jussi
Uusitalo Kirsti
Välimaa Asko (virkavapaalla)

Vuonna 2020 eläkkeelle jääneet

Osastosihteeri Juvonen Ulla
1.4.2020
Tarkastaja Perttilä-Vesikkala Maarit
1.4.2020

Esittelijät

Esittelijäneuvos Hoffrén Mia (virkavapaalla)
Kuparinen Kaisa
Salonen Jukka-Pekka
Väisänen Tiina (virkavapaalla)

Ma. esittelijäneuvos Anttila Outi (virkavapaalla)
Autio Tiina-Liisa
Hinkkanen Ville
Holkeri Sanna
Kinnunen Essi
Klinga Kaisa (virkavapaalla)
Länsman Lauri
Vieruaho Hanna

Vanhempi oikeussihteeri Heikinsalmi Minna
Jokinen Aksu
Jutila Paula (virkavapaalla)
Siro Jukka (virkavapaalla)

Ma. vanhempi oikeussihteeri Haga Pia
Heino Heikki
Kempainen Heikki
Palaja Eeva

Oikeussihteeri Elo Elina
Virtanen Jussi

Ma. oikeussihteeri Hiltunen Ville
Ingström Saara (virkavapaalla)
Klami-Wetterstein Paula
Koskenniemi Johannes
Leino Silja
Ravi Leena
Reijonen Marja
Toltila Karri

Oa. ma. oikeussihteeri (Ahvenanmaa-asiat) Salminen Janne

Hallinnollinen sihteeri Happonen Pia

Informaatikko Tükenmez Eija

Johdon sihteeri Alstela Monika
Saastamoinen Riitta (virkavapaalla)

Kirjaaja Nurminen Marja

Osasto-/toimistos sihteeri Hyvönen Pirjo
Ikonen Suvi
Jaakkola Nina
Katainen Merja
Rantonen Oili
Ruohola Terhi
Rättö Outi
Takkinen Pirkko
Vilpa Raila

Ma. osasto-/toimistos sihteeri Asplund Kevin
Jaatinen Outi
Pääkkönen Anne

Tarkastaja Sillman Jorma

Ma. tarkastaja Häggqvist Marina

Tietopalvelupäällikkö Kokko Marjut

Ma. toimistos sihteeri/ICT-yhdyshenkilö Saviranta Linus

Viestinnän asiantuntija Kuisma Minna (virkavapaalla)

Ma. viestinnän asiantuntija Tag Jasmin

Viestintäpäällikkö Sive Pia

Virastomestari Karvonen Paula
Koukkari Kauko

Ma. virastomestari Rautavaara Ari

Kansliahenkilöstö

Ma. apulaiskirjaaja Rissanen Marja-Riitta
Ma. arkistonhoitaja Syd Isto
Erikoissuunnittelija Kouki Jaana-Maija